

mel i

EDUCACIÓ

...ntat des Pla de Mel
...mb a l'ore (asit)
...er rum, omar in m
...t d'adell. Es v
...me que intere
...me. A l'ant'or
...me Montaner
...er que
...er de que
...er de l'el
...er de m

1E8

U

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN

EN AQUEST NÚMERO HI TROBAREU

- Notícies Locals
- L'Ull de Vidre
- Ajuntament, per Miquel Company
- El batle i la premsa, per Joan Font
- Glosa de la sessió plenària, per sa Xeremia des Revellar
- Comptar deu anys, un esdeveniment digne de tenir en compte, per Carles Costa
- Per molts anys, per Miquel Company
- Any X, per Mateu Sastre
- Néixer quan cal, per Josep Estelrich
- Qui vol picar... que pic! Intolerància, per Joan Sastre
- Reflexions i arguments sobre ecologia i energia elèctrica, per Andreu Bauçà
- Jaime Martorell o la desgràcia d'haver nascut a Mallorca, per Mateu Sastre
- Pluviometria, per Miquel Pastor
- Melisucresport, pel Ciutadà
- Esquela mortuòria de sa Bubota
- Les víctimes de la guerra civil, per Arnau Company
- Temps de messes. Puntualitzacions sobre la recepció dels cereals, per Joan Sastre
- Torrents indòmits, per Joan Morey
- Toponímia santjoanera: es puig de Sant Onofre, per Francesc Canuto
- Mel i Sucre dolcet, dolcet, per Joan Bauçà
- Passatemp, per Joan Sastre
- L'opinió dels lectors, per Joan Sastre i Gracià Sánchez
- Agenda

MEL I SUCRE - Juny, núm. 120. Butlletí informatiu de l'Obra Cultural Balear a Sant Joan.

LOCAL SOCIAL: Casa de Cultura, carrer de Bellavista, 13 Sant Joan (Mallorca) 07240

CONSELL DE REDACCIÓ: Gracià Sánchez, Guillem Florit, Joan Sastre, Joan Font, Joan Moratinos, Mateu Sastre.

Tirada actual: 500 exemplars.

Els articles originals s'han d'entregar abans de dia 18 del mes en curs.

NOTA: S'adverteix als possibles lectors de *mel i sucre* que aquesta revista, amb els seus escrits i comentaris, pot ferir la sensibilitat dels esperits no acostumats.

Dipòsit legal: 49.1983

COBERTA:

CONTRACOBERTA:

Impressor: Informacions Llevant s.a.
Passeig Ferrocarril, 1
Tel. 55 03 28 Manacor

NOTÍCIES LOCALS

— Amb la instal·lació de dos miralls convexos, s'han millorat les condicions de visibilitat de dos punts vials conflictius de les carreteres santjoaneres: el creuer de la carretera de Sineu amb el camí de Son Roig i el de la de Vilafranca amb el d'Horta. Esperem que aquesta millora faci que no hi hagi tantes topades.

— Parlant de miralls, el qui hi ha instal·lat davant la Cooperativa està romput. Segons sembla algun automòbil hi va topar i el va deixar fet pols. Desitjам que l'autoritat competent hi posi remei abans que no hi hagi qualque topada.

— Aquest estiu la Mancomunitat del Pla torna a organitzar un curs de natació. Tots els que no sàpiguen nedar convé que hi assisteixin si, en anar a la mar, no volen ser com les pedres. A la Sala donaran tota classe d'informació a tothom que s'hi interessi.

— Després de molts d'anys de parlar-ne, sembla que l'Associació de la Premsa Forana ha trobat una casa per instal·lar la seu permanent. Afortunadament per a nosaltres sembla que serà a Sant Joan.

— Si voleu poder anar a votar a les pròximes eleccions heu d'haver rebut una tarja de l'Institut Nacional d'Estadística amb les vostres dades. Els que no l'hagin rebuda, i volen complir amb el sagrat deure d'aficar la papereta dins l'urna, els convé passar per les oficines de l'ajuntament i mirar si estan inscrits a les llistes del cens electoral i en cas de no ser-hi, posar-hi remei.

— Diumenge dia 10 de juny, la Penya Motorista va organitzar, com cada any, la Festa de Sant Cristòfol. La participació fou

escassa, desfilaren dues carrosses i hi va haver una demostració de trial Sin.

— Segons rumors que circulen per la vila, pareix que hi ha dificultats per organitzar el torneig de futbol a què, els darrers anys per les festes d'estiu, ens havíem acostumat. De totes maneres, els aficionats a aquest esport sempre podran anar amb l'equip del Tres Dos a jugar qualche partit amb els pubs de les rodalies.

— Diumenge dia 13 de maig, va ser el dia escollit per celebrar la primera comunió a la vila. Com és habitual a aquest esdeveniment, hi va haver estrena de vestimenta, i gran tiberi per acabar la festa.

— Els ecologistes mallorquins no aturen. Aquest mes hi ha hagut dues exitoses demostracions: una concentració a s'Estalella de Lluçmajor contra la possible construcció d'una central tèrmica de GESA i una manifestació a Palma amb el lema "Per una Mallorca digna, prou d'urbanitzacions!". L'assistència va ser mas-siva.

— En un termini de tres anys el Ministeri d'Educació té la intenció de construir un poliesportiu a cada escola pública. Esperem que la de Sant Joan no quedi fora de norma, i així la vila podrà tenir un poliesportiu com toca i una plaça de la Constitució com cal.

— Un altre mes, desgraciadament, hem de tornar a parlar de robaris i d'accidents. Els lladres visitaren una caseta devers sa Bastida (a can *Cauvó*) i s'endugueren un porc, una caldera, calderons i una romana, és de suposar que amb la intenció de fer matances. I els accidentats han estat en Pep *Batxà*, que esclafà l'R-5 Turbo, en Toni *del Centre*, que investí per darrera en *Monxi*, i en Xisco *Català* i na Rosa *Gomis*, que sortiren de la carretera amb una moto. La pitjor part va tocar a na Rosa, que va haver de ser ingressada amb nafres al cap i una cama. Des d'aquí li desitjam una ràpida i satisfactòria recuperació.

— En Toni *Parric* va fer un bon paper al Rally de Manacor, en primer lloc va aconseguir arribar, que no és poc, i de pas ho va fer el segon de la seva categoria a trenta segons del primer. Una bona plaça, tenint en compte la gran duresa de la prova, que va provocar molts d'abandonaments.

MANIFESTACIÓ

**Per una
Mallorca digna**

**PROU
D'URBANITZACIONS!**

Dimarts 5 de Juny
Plaça d'Espanya (Palma)
20 h.

**Final festiu
al Parc de la Mar**

G.O.B.

— A la Casa de Cultura esporàdicament s'hi fan projeccions de pel·lícules.

— D'aquí a un mes, i si no hi ha res de nou, els teleaddictes mallorquins podran sintonitzar tres canals mes. Amb les cadenes privades, l'oferta televisiva s'ha diversificat.

— Ja tenim emissora de ràdio a la vila. Els al·lots de l'escola han fet les primeres proves d'emissió amb un aparell de fabricació casolana. Si els voleu sentir, en temporada escolar, sintonitzau el vostre receptor al 104.7 de l'FM.

— A Ca na Blanc han posat una fotocopiadora al servei del públic.

— Aborronant!! L'any '89 es varen vendre a Balears quasi 31 milions de metres quadrats de terres a estrangers, que suposa quasi 4.300 quarterades. D'aquesta marxa aviat serem externs a ca nostra.

— El grup de joves i joves que feren la desfilada de models a Sant Joan es professionalitza. Ara ja van a desfilat a poble extern.

**DES D'ARA TAMBÉ
L'ATENDREM PER LA TARDA**
HORARI: 8'30h a 20'00h

S.I.A.C.
**EL CAMÍ MÉS CURT
PER TOT EL QUE VOLS CONÈIXER
SOBRE L'ADMINISTRACIÓ**

900-321 321

EL TELÈFON AMB RESPOSTES

INFORMACIÓ ADMINISTRATIVA:

- Conselleries i organismes dependents del Govern
- Parlament de les Illes Balears
- Consells Insulars
- Administració perifèrica de l'Estat
- Ajuntaments
- Ajudes
- Subvencions
- Tràmits administratius

INFORMACIONS DIVERSES:

- Universitat de les Illes Balears
- Creu Roja
- Hospitals i Ambulatoris
- Dades de Protecció Civil

Servei d'Informació i Atenció al Ciutadà
GOVERN BALEAR
CONSELLERIA ALCANTILLA A LA PRESIDENCIA

L'ULL DE VIDRE

És així de fàcil: despenjar el telèfon, marcar el número 516727, i dir al que contesti on pot anar a recollir el vell electrodomèstic que hem de tirar. Idò amb totes aquestes facilitats encara hi ha males ànimes que es dediquen a transformar el terme de la vila en un immens femer. Si no ho creïis, anau a fer una volta pel terme: pinar del Rafal, Consolació-camp de futbol, devora Meià, prop dels Quatre vents... Podreu observar una combinació meravellosa de progrés i mala educació.

AJUNTAMENT

Resum de la sessió ordinària que tingué lloc el 25 de maig de 1990

La sessió va començar a les nou i trentacinc del vespre. La sessió començà solament amb la presència del batlle, del regidor de Cultura i del portaveu del PP. Més tard, arribaren els regidors Arnau Matas i Gabriel Mora, que també abandonà el ple abans d'hora. No hi assistiren, en conseqüència, Joan Matas, Sebastià Florit, Francesc Bover i Arnau Company.

1.- Aprovació de l'esborrany de l'acta de la sessió anterior.

2.- Assabentar de les Resolucions del Batlle des de la sessió anterior.

3.-Aprovació del Nomenclator sobre Entitats i Nuclis de Població.

4.-Denominació del Col·legi Públic d'EGB.

5.- Aprovació dels comptes de Recaptació.

6.- Revisió dels contractes de serveis (aparellador, assessorament jurídic, biblioteca, cementiri).

7.-Redacció de les normes subsidiàries de planejament i petició de subvenció.

8.-Precs i preguntes.

La sessió del dia 25 fou una bassa d'oli ateses les circumstàncies abans esmentades. Evidentment que, plenaris d'aquests són els que favoreixen el descens polític. Dels punts més interessants destacaven el projecte de redacció de les normes subsidiàries de planejament, la revisió dels contractes i la denominació del col·legi públic d'EGB.

El primer punt d'aquests era la denominació del col·legi públic, ordre que provenia del *Ministerio de Educació y Ciencia* que mitjançant una carta a la corporació volia que l'Ajuntament, així com altres ajuntaments que no ho havien fet, donassin nom al col·legi. Després de parlar-ne a la comissió de Cultura, fou presentat al plenari la denominació de col·legi públic de **Son Juny**, nom que per altra part respongué al consens general dels membres de la corporació, que, per altra part, són els qui ho decideixen.

Respecte als serveis que l'Ajuntament té contractats, o sigui, el servei d'aparellador, l'assessor jurídic, l'auxiliar de biblioteca i el manteniment del cementiri, quedaren revisats i s'ha establert un augment del 10 i 20% de mitjana.

Cada vegada que el regidor del PSM -fos en Joan Sastre, fos el qui subscriu- havien plantejat la redacció d'unes normes subsidiàries, el batlle i la resta no en feien cas. En aquesta

ocasió, després d'una conversa entre el Director General d'Obres Públiques i el batlle, a la qual aquell suggeria l'encàrrec d'un estudi sobre planejament i redacció d'unes normes subsidiàries i la quasi segura subvenció d'un 90%, el nostre ajuntament acordà a tal efecte la redacció d'unes normes a càrrec de l'arquitecte Llorenç Gili.

Aquest projecte que pot suposar, per un costat, unes despeses entorn dels 3 a 5 milions, tindrà -o haurem de suposar- unes repercussions futures que condicionaran el nostre patrimoni urbanístic.

Respecte al darrer punt de precs i preguntes, el portaveu del PP, senyor Antich demanà a veure si estava catalogat el patrimoni de la biblioteca municipal. També demanà sobre la gestió de la Casa de Cultura, tant pel que fa al bar, les màquines de joc, els horaris al públic... El batlle contestà al senyor Antich, com si volgués llevar importància a l'assumpte, mentre que el regidor de Cultura sostingué que el tema es duigués a la pròxima comissió i que es discutissin tots els problemes que genera la Casa de Cultura.

Miquel Company

El batlle i la premsa

És de tots conegut la mania que té el nostre batlle per la premsa; una mania que no va més enfora que la d'aquella que no defensa els seus interessos.

La seva defensa davant els atacs que diuen que li dediquen les revistes, en aquest cas Mel i Sucre, no són al meu mode de veure ni molt menys equiparables a la rellevant pompositat i a les confusions que promouen els corresponents dels diaris *Última Hora*, *Baleares*, *Diario de Mallorca*.

Hem d'admetre que la difusió d'una idea escrita sempre serà objecte de crítica, però també hem d'acceptar que per la premsa s'han donat a conèixer molts aspectes que no arriben a la gent

normal. Dic això per les contínues queixes -he sentit a dir- de la nostra primera autoritat respecte a aquesta revista. Jo, des del meu punt de vista, no puc pensar de la mateixa manera, ja que la premsa vertical promoguda per Joan Jaume i Miquel Florit no fan més que confondre al personal i d'això en saben un poc massa. La darrera és la seva opinió particular sobre la denominació del col·legi públic on sostenien noms que consideraven més adients que el que creia l'Ajuntament. No entr aquí sobre si consider més adequat un o altre, però d'aquí al fet de considerar sobre la legitimitat del nom que li dedica l'Ajuntament, crec que hi ha un bot i gros.

Joan Font

GLOSA DE LA SESSIÓ PLENÀRIA per Sa Xeremia des Revellar

De pinte en ample és obert
fa calor i no bufa el vent,
ha començat el plenari
que és com passar el rosari.

Tres són tres els regidors
que hi són com sofridors,
tres són tres, mare de déu,
esperem que los sia lleu.

Comença la sessió
amb ben poca unió:
tres són tres que hi són presents
i cap d'ells del mateix vent.

Lo batlle, al capdavant,
s'ho mira amb cara de plany:
"no hi són tots qui jo voldria,
què hi farem, és llei de vida".

Lo segon qui és present,
amb mostatxos i el més vell,
és el senyor comandant
verjo encar de tot combat.

Lo terç qui estava en sala
tot just arriba de Palma,
lo regidor de cultura
qui sempre troba fretura.

Poc a poc n'arriben d'altres,
només dos -no posen faltes-
no s'hi queden gaire temps:
no poden perdre l'idem.

Ja sabem que Sant Joan
no és un poble massa gran,
nou regidors que tenim
i se'n presenten només cinc.

Que hi fa falta qualche esquer
perquè hi siguin tots presents?
Si això és el que pertoca
jo propòs posar una lloca.

Una lloca ponedora
i una mula ben plantosa,
perquè d'ous n'hi ha que sobren
i, de coces, mai de sobra.

COMPTAR DEU ANYS, UN ESDEVENIMENT Digne de tenir en compte

És per a mi un motiu de satisfacció poder correspondre a la invitació que la revista *Mel i Sucre* em fa amb motiu de complir-se el desè aniversari del seu naixement.

Durant aquests deu anys, la seva publicació ha estat una activitat prou important i molt regular de l'Obra Cultural Balear a Sant Joan i ha aconseguit un alt percentatge de lectura. Jo diria que ha estat l'objectiu més aconseguit d'entre les aspiracions dels seus socis i redactors al llarg d'aquest període.

Des d'un principi la llengua catalana ha estat el mitjà d'expressió del col·lectiu de l'OCB dins el poble, col·laborant en el procés social que pretén situar la nostra llengua al lloc que li correspon. A més a més, ha realitzat una important i valuosa feina informàtica, tot gràcies a la rellevància que tenen els mitjans de comunicació.

Crec que la revista *Mel i Sucre* és una bona iniciativa cultural; és un instrument indispensable per a debatre els problemes i les inquietuds del poble i també per a conèixer la seva gent. És, sobretot, una eina imprescindible per a la normalització lingüística. Pens que tant això com el seu contingut són un bon pretext per a continuar la tasca iniciada l'any 1980, ja que la seva incidència sobre el poble es pot considerar positiva.

Per a les, diguem-ne, petites publicacions de la premsa forana no són necessaris acords institucionals, si bé ajuden a dur endavant aquesta tasca de normalització, ja que la majoria som conscients del

camí que encara ens queda per recórrer. Per això és necessari seguir empenyent la causa del català.

Segons les darreres estadístiques publicades dins la Comunitat Balear, la nostra llengua s'entén majoritàriament: més d'un 90 %, menys a Palma i Eivissa, on davalla fins a un 84 %. Més d'un 70 % la sap parlar. A Menorca, la implantació de l'idioma s'acosta al 87 %, mentre a Palma i les Pitiüses davalla a una mitjana de tal sols un 62 %. El sap llegir i escriure només un 16 % de la població de les Balears. A Menorca, el grau d'alfabetització és major, i a Eivissa-Formentera només assoleix un 12 %.

Pel que fa a Sant Joan, el parlen 1.713 persones, més d'un 98'5 %; el parlen i llegeixen 1.118, més d'un 64'5 %; i el parlen, llegeixen i escriuen 308 persones, és a dir, més d'un 17'5 %. No l'entenen 14 persones.

La contribució de la premsa forana a acostumar la gent a llegir en català és gratificant.

Amb la satisfacció i legítim orgull que tenc de representar l'Associació de la Premsa Forana de Mallorca, vos desig molts d'anys.

Carles Costa i Salom
President de l'APFM

floristeria
NICOLAU
plantes
flors
corones

cta. de Manacor, 15 tel. 52 60 26 Sant Joan

BAR

CAN TRONCA

Palma, 1
tel. 52 60 97
Sant Joan

gràcies

ENTRE TOTS HO ESTAM ACONSEGUINT

Preveniu els incendis forestals.

*La teua col.laboració
és molt important.
Dins els nostres boscos,
no encenguis cap foc,
així evitaràs la
possibilitat de provocar
un incendi forestal.*

*Entre tots, hem fet una
bona feina, però ara
no podem aturar-nos.
Amb el vostre esforç
aconseguirem el que
volem: **unes illes
sense incendis.***

GOVERN BALEAR

CONSELLERIA D'AGRICULTURA I PESCA
DIRECCIÓ GENERAL D'ESTRUCTURES AGRÀRIES
I MEDI NATURAL

PER MOLTS ANYS

Tot i que no era la meua intenció fer-ne referència, quan el nostre respectat gerent insinuà que algú dels qui hi èrem el 1980 fes una reflexió històrica, em vaig adonar que pocs són els qui queden. En 10 anys, sense cap dubte, *Mel i Sucre* s'ha convertit en un paradigma comunicatiu, en la breu història dels mitjans de comunicació haguts al nostre poble.

Carpe diem

“Carpe diem, aprofita el moment”. Aquesta era la contrasenya dels joves estudiants a la pel·lícula *El club de los poetas muertos*, on el seu professor de literatura els ensenyava una nova didàctica de la vida enfront de la tradicional societat americana que imposava un caduc sistema d'ensenyament.

Per què aquesta ressenya? Perquè en pocs moments de la nostra vida de compromís hem fet *carpe diem*, i aquest moment succeí quan escidint-nos de la revista *Sant Joan*, creàrem o recreàrem *Mel i Sucre*. Òrgan d'informació al principi, butlletí més tard, ha anat calant cada dia més dins el poble per formar part de tot aquest envitricollat marginal anomenat societat civil.

Déu anys més tard, *Mel i Sucre* assumeix plenament una forma d'expressió pròpia del poble i del poble.

Cinema Paradiso

Aquest és el títol del film guanyador de l'oscar a la millor pel·lícula estrangera d'enguany. En el transcurs d'aquesta, el jove actor secundari demana consell al vell maquinista del cinema Paradiso, sobre el seu futur. Aquest li diu: “et penses viure en el centre de l'univers i només ets al llombrígol del món. Penses que en el teu món tot és real i el teu poble està ple de fantasmes.” Aquestes afirmacions cridaren

la meua atenció, sobretot, per les similituds de situacions parescudes que es desenvolupen al nostre poble. La revista *Mel i Sucre*, crec, al llarg dels anys ha volgut desterrar o, si més no, intentar fer veure que no és així com es vol fer veure.

De vegades, al llarg d'aquests 10 anys de marinatge, hem sentit com veus misterioses —sovint massa reals— insinuaven una certa crítica o burla cap a fets puntuals dels nostres continguts temàtics habituals, com poden ser: la llengua (l'eterna i malsofrida llengua), política (el *boom* de l'ajuntament), urbanisme, etc. Tot ti que aquests temes han estat la nostra raó de ser, pel que fa a la defensa i expressió dels nostres sentiments, hem de pensar que aquesta filosofia no ha de topar amb una cortina de fantasmes.

Només crec que en els primers anys de la publicació els qui volien ser socis de la revista sabien perquè ho volien ser; al llarg dels anys, però, han anat demanant la subscripció un altre tipus de gent que, lluny dels objectius inicials proposats, estaven interessats en aquest projecte informatiu.

Seguir en la línia dels darrers anys i acceptar les noves innovacions no sostingudes o/i repetides assegurarà un millor desenvolupament de les tasques iniciades ara fa 10 anys. Lluny del que poden pensar moltes persones, fer-nos repetitius i/o caducs solament conduirà a situacions tenses i, això, cal tenir-ho present pels pròxims anys.

En definitiva, cal ser coherents i no pensar en els qui hi èren o en els qui hi poden ésser. Hi són els qui volen ser, i crec que la línia marcada en aquests dos anys i mig darrers és una bona fita per als pròxims anys.

Miquel Company Florit

A N Y X

Hem de creure que els darrers deu anys de Sant Joan, dels santjoaners, haurien estat els mateixos sense que la revista *Mel i Sucre* sortís cada mes; però, també, hem de creure que l'experiència vital de molts santjoaners no hauria estat la mateixa sense la presència mensual d'aquesta revista, de la mateixa manera que tota lectura —més o menys atenta— produeix un cert tipus d'impacte en el lector (d'altra manera: tot tipus d'informació produeix qualche tipus d'impacte en qui la rep). Així, no hem de magnificar la importància d'una publicació de caràcter local, però tampoc no l'hem d'infravalorar.

La importància —relativa— d'una publicació com *Mel i Sucre* es deu, en part, a la informació "del dia" i "per al dia" que en ella es pot trobar; és a dir, en la lectura, mes a mes, dels successius números de la revista sense, emperò, recórrer a les relectures —al cap d'un temps, al cap dels anys— de les notícies i les opinions que es tenien de temps enrera. Una altra característica de les publicacions com *Mel i Sucre* és el seu caràcter de crònica d'un poble, fet que amb el temps pot arribar a tenir un valor històric innegable (com el tenen totes i cadascuna de les publicacions que s'han editat a Sant Joan —cas de *Documenta*, per exemple— o a Mallorca). Així, sovint ens planyem que hi ha manca de documentació —revistes, papers— per estudiar (cosa que vol dir "comprendre") èpoques anteriors del nostre poble o de Mallorca; una manera perquè les futures generacions no pateixin d'aquesta manca és, precisament, l'edició de revistes que, si bé reflecteixen l'opinió i el punt de vista dels seus redactors amb la seva consegüent càrrega de subjectivitat, no deixen de ser punts de referència vàlids per a l'estudi de l'època.

Què pensaran els santjoaners de l'any 2100, per exemple, del Sant Joan que, tots plegats, estam conformant? Sens dubte els serà de gran ajuda la lectura de les revistes locals (*Mel i Sucre* i *Sant Joan*, sobretot). Per això, hem de tenir en compte que el fet d'escriure —de deixar escrits— és, al mateix temps que un plaer, una presa de posicions, equivocades o no, que amb el temps es veurà si ha servit per a res o, simplement, per perdre el temps, i valguin tantes redundàncies. Hi ha diversos aspectes que un hipotètic lector del futur podrà observar a través de la lectura de les revistes del poble: la vida social, la política, fins i tot el llenguatge emprat, tot plegat, una

bona mostra de les vicissituds d'una petita col·lectivitat situada al pla de Mallorca, de les seves mancances i dèries; també, és clar, de les mancances i dèries dels que hi escriuen.

Després del que hem dit, la resposta, les respostes, a la pregunta "per què serveix una revista com *Mel i Sucre*?" són clares: serveix per al que serveix tota cosa escrita o audiovisual, és a dir, per informar, conformar i, amb el temps, omplir una parcel·la de la història que, d'altra manera i sobretot en casos com el dels petits pobles, possiblement restaria buida sense remei. És clar que, com en tot, hi ha graus —graus de veracitat, de competència, de falsedat—, però aquest punt sovint deixa de tenir importància —o la té relativa— des del moment que tant l'escriptura com la lectura són feines que es realitzen amb completa llibertat (almenys pel que fa a revistes com la nostra) i la majoria d'articles que hi surten no tenen cap intenció "històrica", és a dir, de restar fidels per sempre més a la "veritat històrica" (la qual, per altra banda, seria bastant mala de definir i ens abocaria a discussions que serien un pou sense fons).

Així les coses, per què hi ha gent que llegeix *Mel i Sucre* i per què hi ha gent que hi escriu? En ambdós casos segurament hi ha plaer, o complaença. Ens ambdós casos, també, hi deu haver la sensació de fer qualche cosa positiva per a la pròpia persona ja que, almenys així ho crec i ho creu molta gent, llegir sempre es saludable; no en canvi escriure, però això ja són figures d'un altre paner. És per això que si *Mel i Sucre* es compra, es llegeix, es comenta, provoca passió, etc. és perquè interessa, perquè la gent vol estar al corrent del que s'hi escriu, perquè les coses que s'hi diuen no provoquen la indiferència dels veïns de Sant Joan. D'altra manera, sense aquest estímul —l'estímul de saber que es llegeix— *Mel i Sucre* faria anys que no sortiria, o ho faria en un ambient massa restringit com per intentar crear opinió, denunciar les mancances que pateix el nostre poble o, simplement, donar a conèixer una obra de creació de qualche artista local que no ha pogut o no ha volgut editar a una revista de més volada.

D'altra banda, l'activitat de *Mel i Sucre* no es circumscriu solament a l'edició de la revista. També s'han realitzat, al llarg d'aquests deu anys de vida, altres activitats que, si bé moltes d'elles s'han fet sota

el nom de l'Obra Cultural Balear, es poden atribuir al mateix equip —això no vol dir que sempre hagin estat les mateixes persones— que ha editat la revista. Aquestes altres activitats van des de la construcció de dracs i màscares de cartó fins a l'exposició de fotografies, artesanía, fongs, bonsais, passant per la realització de tallers de diverses classes adreçats als més joves. Tot plegat, un bon caramull d'activitats que han contribuït a dinamitzar una mica més la vida social del poble, dels santjoaners, i que, ben segur, tenen un cert regust de cosa feta però insuficient, ja que mai no és prou quan hi ha gana. I a Sant Joan —ha quedat demostrat a bastament— hi ha gana d'esdeveniments culturals, recreatius, festius i de tota casta, ganes de fer ressorgir la vida social que aquests darrers anys —lustres— havia quedat com esmoreïda. I si no, que ho demanin als santjoaners.

Per altra banda, i a causa de les mateixes característiques d'una publicació om *Mel i Sucre*, els qui hi escriuen no es troben subjectes a cap dels condicionaments a què hi estan els "periodistes" dels mitjans de comunicació —diguem-ne— grans. És a dir, un cop resolta la qüestió dels temes estrictament vilatans —notícies i esdeveniments locals—, la resta d'articles són d'elecció lliure, no subjectes a cap tipus d'ordre provinent de les "instàncies superiors" (governants, partits polítics, grups de presió...). Per tant, cadascú parla del que vol i com vol, sense haver de sotmetre's a cap institució o grup de persones. És per això que molts de temes que són tabú en els grans mitjans de comunicació (els quals estan emmerdats d'allò més i no poden parlar de segons quins temes perquè, si ho fan, s'aturen les ajudes institucionals i privades i el periodista es queda al carrer, sense feina), poden ser tractats àmpliament i sense por en les petites publicacions dels pobles, molt menys subjectes a la censura exterior i, és clar, a l'autocensura. A aquest avantatge, però, s'hi afegeix un desavantatge: que els qui escriuen en petites publicacions de poble en la seva gran majoria no cobren res pel que fan, per tant, sol ser relativament fàcil que, al menor entrebanc o a causa del cansament, abandonin i la revista es quedi sense un o uns col·laboradors habituals. És per això que la vida d'aquestes revistes sol estar relacionada més amb l'ànim i les il·lusions dels qui hi col·laboren més directament (a més dels lectors, és clar, però aquests darrers no deixen de ser un element més bé passiu), que no amb les intencions d'un grup de persones o una idea política determinada. Més clar encara: si no hi ha res a guanyar, hem de pensar que qui hi escriu ho fa, més que res, perquè li agrada. Això, és clar, a part de les dèries redemptores o altruístiques dels col·laboradors.

I entrant en un altre tema, és evident que la presència mensual durant deu anys d'una revista —ni que sigui tan sols per les notícies locals— és una dada que no es pot menystenir i que comporta, per als responsables directes, una càrrega —no gens menyspreable tampoc— de responsabilitat, tant pel que fa als articles signats com, i sobretot, pel que fa als articles no signats o amb pseudònim. I aquesta càrrega augmenta com més gran és el nombre de lectors (el qual ha augmentat considerablement aquests darrers anys) i com més incidència i credibilitat té en aquests (la qual també s'ha vist augmentada, si ens hem de confiar de les converses que, adesiara, se senten als cafès).

La responsabilitat va referència a diversos àmbits que conflueixen en la redacció i lectura de la revista: des de la responsabilitat lingüística —escriure bé i d'una manera entenedora— fins a la responsabilitat respecte del contingut, passant, és clar, per la responsabilitat de ser cada mes al carrer en unes dades determinades; al cap i a la fi, res de nou baix el sol. No vull dir amb això que tots els qui feim o llegim *Mel i Sucre* haguem de ser igualment responsables del que s'hi publica, ni de bon tros, sinó que hi ha d'haver unes responsabilitats mínimes que han de ser acceptades per tots, és a dir, una exigència —per part dels lectors, per part dels redactors— de ser mínimament coherents i de mantenir, i ampliar, el grau de lectors i de credibilitat que hem assolit. I no és poca feina aquesta, sobretot en un poble com Sant Joan en el qual, al costat de les múltiples virtuts que segurament té, hem de fer notar l'existència d'un pecat venial que, de vegades, ha provocat malentesos d'importància: em referesc a la maledicència, al xafardeig mal intencionat i disposat a atacar la línia de flotació de qualsevol iniciativa popular que es pretengui dur endavant.

Perquè, al cap i a la fi, *Mel i Sucre* no és més que això: una iniciativa popular que fa deu anys que rutlla i que, amb nova saba (nous lectors, nous redactors) n'hauria de durar deu més, almenys. En un poble com Sant Joan, tan mancat d'iniciatives populars, de tribunes en les quals expressar el descontent o la satisfacció que ens produeix la vida social i política que s'hi fa, seria un luxe massa gran —una greu irresponsabilitat— deixar morir una iniciativa com aquesta. És per això que tota nova col·laboració, tot nou lector, és, abans de res, una contribució més —importantíssima cadascuna d'elles— per mantenir aquesta realitat anomenada *Mel i Sucre*.

Mateu Sastre i Joan

NÉIXER QUAN CAL

Sí, hem de dir que *Mel i Sucre* va néixer quan calia, és a dir, en el moment històric en què era una necessitat.

Perquè vivíem, ara fa deu anys, el llarg període que marcava el canvi de quaranta anys de dictadura cap a la consolidació de la democràcia; això comportava anar canviant el costum (derivat de l'obligació) de donar les notícies i d'expressar les opinions amagant a mutilant la part de la veritat que poguéssim no ésser agradable als poders dominants de torn.

Però, la majoria de les persones que havíem viscut la llarga època de la repressió, estàvem tan influïdes pels fets passats que no sabíem ni gosàvem aprofitar la grandesa de la llibertat d'expressió que, com onada d'aire fresc que agrana el contaminat, renovava radicalment les foies dels mitjans de comunicació.

Estava reservada als joves, amb la seva decidida, honesta i valenta empenya, la tasca d'accelerar i dur a terme el canvi, fins i tot a llocs tan immobilistes com Sant Joan.

Havien d'ésser un grup de joves intel·lectuals i progressistes, que escandalitzaven la "bona gent de sempre" per la forma de vestir, de parlar, d'escriure i, sobretot, d'entendre la vida, tan alliberada de complexos tradicionals, els quals necessitats d'un mitjà de comunicació imprès per relacionar-se, no sols entre ells sinó també entre els que, de moment, els criticaven, els que donarien vida a *Mel i Sucre*; però, si els pares de la criatura eren joves, els padrins de l'OCB tenien ja experiència per assessorar la nova publicació.

De poc haurien servit a una publicació escrita, de vila modesta i gent no massa llegidora, uns temes d'alta raó filosòfica o de brillant literatura, si llavors no eren llegits per una àmplia majoria; però no, perquè *Mel i Sucre*, a poc d'haver-se fet conèixer, ja no podia faltar a cap llar santjoanera que tengués

un mínim d'interès pel que passa al poble, i els seus articles ja eren motiu de comentari (de crítica o d'alabança) a les tertúlies dels veïns.

No obstant això, si tots ens adonam de la importància informativa de la revista, de la seva valentia i independència dels poders, de la ferma defensa de la nostra llengua i de la nostra identitat com a poble, poc ens hem aturat a pensar en la fonda i decisiva influència que al llarg d'aquests deu anys ha arribat a tenir sobre la mentalitat col·lectiva de tot un poble, començant a desterrar part dels vicis heretats d'hipocresia i d'adulació; esbucant tabús religiosos, sexuals i socials; fomentant la tolerància i la implantació de noves idees i de costums adients amb els temps que ens han tocat viure.

Els seus escrits, atrevits de vegades, altres polèmics, divertits quan cal, sense por a la denúncia, sempre sincers, han tengut el mèrit d'interessar; i el seu equip de redacció ha conservat la frescor i el ganxo informatiu dels primers anys, sense caure en el mal gust de la grolleria insultant ni el sensacionalisme exagerat.

La tasca, difícil, de treure una publicació periòdica i consolidar-la s'ha complert per complet en aquest temps; ara en queda una altra, no més fàcil: conservar per molts d'anys el prestigi i l'aire jove i renovador que li ha donat caràcter, fent arribar a tot un poble (envellit i desanimat) un missatge d'optimisme i d'esperança en un futur sempre millor, en tots els sentits.

Sant Joan, 10 de juny de 1990

Josep Estelrich

QUI VOL PICAR... QUE PIC! Intolerància

Crec que la primera premissa per poder aspirar a ser un "personatge públic", és estar predisposat a ser criticat, per, una vegada analitzada, acceptar la crítica o rebutjar-la. També he après que una manera efectiva (i per desgràcia possiblement l'única) d'aconseguir que els "personatges públics" es superin perquè l'entitat que representen ofereixi el millor producte i el millor servei als seus associats, i facin la seva feina dins els marges ètics i legals, és avisar-los públicament de les seves errades i fins i tot, segons la gravetat del fet, posar-los en evidència. És per això que no puc estar d'acord amb les mostres d'intolerància d'uns quants "personatges públics" cap a les dues seccions crítiques que apareixen quotidianament a la nostra revista: *Mel i Sucre Dolcet Dolcet* i *L'Ull de Vidre*.

Sempre amb una notable càrrega d'ironia que, per descomptat, fa el text més atractiu al lector, aquestes dues seccions s'han dedicat a comentar (llevat de comptades excepcions) actuacions públiques dels personatges i entitats que més es deixen veure dins la vida social de Sant Joan. Són en general comentaris altament crítics, en els quals no s'ha arribat mai a l'insult personal, ni a conclusions absolutes sobre informacions de, a priori, dubtosa fiabilitat. Sí poden haver-se publicat a vegades notícies inexactes o equivocades, que generalment s'han rectificat; però tant sols per aquests errors o interpretacions personals, no és lícit arribar a segons quins nivells d'intolerància.

Veig ben normal que una persona s'enfadi i aplegui una bona "moneia" llegint una informació falsa o inexacta d'una actuació seva, i per això també veuré ben normal que

aquesta persona vulgui rehabilitar el seu honor (si creu que ha estat ultratjat) davant l'opinió pública, en aquest cas els lectors de *Mel i Sucre*.

No hi poseu cap dubte que davant d'aquesta situació, la millor forma de deixar les coses clares, és escriure una rèplica a la notícia i fer-la arribar a la redacció de *Mel i Sucre*; podeu estar ben segurs que, mentre sigui en termes correctes, serà publicada íntegrament a la primera edició que sigui possible. I si l'interessat considera que la falta és d'allò més greu, fins i tot té la possibilitat d'interposar una querrela contra la revista per la falsa informació donada.

Però mai acceptaré que un "personatge públic" aplegui un membre de l'equip de redacció (com ja ha passat una sèrie de vegades amb personatges distints), el sermonegi pel carrer, i li entaferri una bona renegada per una informació crítica sobre la seva actuació pública, de la mateixa manera que no puc estar d'acord amb la gent que embruta les fulles de la nostra revista amb "burratxos" per mostrar la seva disconformitat cap a una informació amb la qual no combrega.

Si una persona no es veu amb coratge de suportar una crítica, o no està disposada a acceptar i corregir els seus errors, la millor cosa que pot fer és quedar a ca seva i deixar de banda la seva vida pública.

Joan Sastre Joan

REFLEXIONS I ARGUMENTS SOBRE ECOLOGIA I ENERGIES ELÈCTRIQUES

Aquestes darreres setmanes s'han produït dues notícies que pels grups ecologistes, i part de la societat en general, han representat dos importants triomfs. El primer per l'acord del govern central de tancar i desmantellar el grup energètic de la central Nuclear de Vandellòs, que mesos enrera havia sofert l'accident més greu dels que en centrals nuclears s'ha produït a l'estat espanyol. La notícia, que a Mallorca pot semblar llunyana, no hi queda tant si pensem que Vandellòs (Tarragona) està tan prop de Mallorca com de Barcelona. L'altre triomf, per la gran assistència, ha estat la marxa-manifestació de més de 3.000 persones a s'Estalella de Lluçmajor, protestant contra el projecte d'ubicació d'una nova central elèctrica, així com el seu corresponent port per descarregar el combustible que ha d'alimentar la central, per part de GESA a aquell indret.

Aquestes dues notícies, aparentment inconnexes, em serveixen per apuntar unes quantes reflexions sobre el tema.

La nostra societat consumeix grans quantitats d'energia. Tots consumim energia; la major part en forma d'electricitat. Aquí no hi val allò que només ho fan les grans fàbriques, els hotels, etc., és a dir, els altres. El nostre Televisor, el vídeo, l'equip de música, la nevera, la rentadora, la moto elèctrica del menut, etc. gasten corrent. Per tant, el primer que tothom ha de tenir clar és que, energèticament parlant, només tenim dos models de societat a seguir: Consumista o no consumista d'energia. Aquests problemes no els tenen els Pigmeus d'Àfrica, per exemple. En tenen molts d'altres, però aquest no. Senzillament no són grans consumidors d'energia com nosaltres. Una vegada aclarit aquest punt, el següent pas

és saber com i quin tipus d'energia hem de consumir. Podem agrupar les energies en dos grans grups: barates i contaminants (tèrmica i nuclear) i cares, no contaminants i no desenvolupades (solar, eòlica...). Enmig hi trobem l'energia hidràulica, la qual es barata i no contamina, però que depèn de la disponibilitat d'aigua emmagatzemada, i per tant d'obtenció més que problemàtica en temps de sequera persistent.

Actualment l'energia elèctrica que consumim a Mallorca s'obté del primer grup. Les centrals del Murterar (Alcúdia) i Sant Joan de Deu (Coll d'en Rabassa), són les que ens abasteixen d'electricitat. Són de tipus tèrmic, i per tant contaminants. El consum d'electricitat augmenta any darrera any a Mallorca. GESA, propietària de les dues centrals, a més de ser una empresa que vol guanyar doblers, té l'obligació de garantir el servei, i creu que necessita una nova central per poder-ho fer. El problema idò, no és d'on vol GESA posar la central, sinó de l'augment del consum. Segur que no hi haurà cap ajuntament de Mallorca, amb vorera de mar, que aixequi el dit per acollir voluntàriament la nova central. Ningú vol una central elèctrica a un indret protegit, verjo o paradisiac. Tampoc, però, ningú la vol devora el seu xalet, restaurant o hotel. El problema és de model energètic, i de manca de decisió de la societat sobre aquest model, i no del lloc on s'ha de situar una nova central.

Que vull dir amb això?. El problema no és si la nova central es fa a s'Estalella, a sa Punta de n'Amer, al Pla de Ses Veles, o a Solanda, per posar exemples. El problema subsistirà mentre no hi hagi un canvi de model energètic, i al mateix temps un compromís de tota la societat per consumir més poc. Només es podrà impedir

la instal·lació de noves centrals tèrmiques a Mallorca si la societat en conjunt demana consumir energies netes (solar i eòlica), i al mateix temps està disposada a pagar el que costi cada Kilowat obtingut de futures centrals solars i parcs eòlics. El problema no s'arreglarà malgastant les forces en manifestacions contra la instal·lació a llocs en concret. Just s'arreglarà pressionant fortament les autoritats perquè amb urgència es posin a construir centrals solars, les quals no són una quimera. Als Estats Units s'estan instal·lant grans centrals solars als deserts. La indústria, fabricant els aparells amb nivells de consum molt més baixos, pot fer la resta. Per veure que és possible baixar el consum, basta observar aquestes bombetes modernes, amb consums baixíssims d'energia, i rendiments iguals a les d'antany.

No tenim moltes alternatives. Tornar a l'Edat de les Cavernes (consum = zero), renunciant a totes les nostres comoditats elèctriques i electròniques, canviar a energies molt més cares, o seguir igual. Si la societat decideix seguir igual, consumint de cada dia més i no exigint un canvi de model energètic, totes les manifestacions que es puguin fer per evitar noves centrals tèrmiques, no seran més que postures egoistes i intents de passar el problema als altres pobles. Perquè, jo me deman: On eren tots els llucmajorers que ara protesten quan es va construir la central del Murterar a Alcúdia?. És que a Lluçmajor no consumeixen l'electricitat que es produeix a Alcúdia o al Coll d'En Rabassa?.

Abans d'acabar, una altre reflexió. Entenc que la gent estigui contra les centrals nuclears, per les greus conseqüències que poden tenir les fugues o els accidents. No entenc que la gent no estigui contra les centrals tèrmiques en general, i sobre tot contra les que consumeixen carbó, quan aquestes són les que, dia a dia, van matant els boscos que les envolten amb la pluja àcida que provoquen.

Una darrera puntualització. No estic a favor d'una central tèrmica a s'Estalella ni a qualsevol altre lloc. Estic a favor de les energies alternatives, al manco com a complement de les actuals. Però entenc que si la societat no pressiona per les centrals d'energia alternativa, la instal·lació d'una central tèrmica de s'Estalella, o a qualsevol altre indret de la nostra costa, serà inevitable.

Ningú, ni jo mateix, vol renunciar a poder pitjar un botonet i poder veure el televisor, escotar música, rentar la roba,... Per tant és hora de triar el camí a seguir i acceptar les conseqüències d'aquesta decisió. En aquests temes sobra l'egoisme, la hipocresia, la indefinició, la desinformació, la manipulació dels governants, i d'alguns dels governats.

Andreu Bauçà Bonet

CA NA BLANCH

Tota casta de llibres,
material de papereria
i revistes

I A MÉS, ARA JA FEIM
FOTOCÒPIES a 15 ptes.

Carrer Bellavista, 32 Sant Joan

BAR RESTAURANT SA TORRE DE S'AIGO

menjars
dinars - sopars

c/ de l'Amistat, sn tel. 52 63 00 Sant Joan

JAIME MARTORELL O LA DESGRÀCIA D'HAYER NASCUT A MALLORCA

Jaime Martorell Mir va dur mala sort; ell, que ben segur hauria estat un espanyol com cal, ben arrelat a l'àrid paisatge de la *meseta* castellana, tengué la desgràcia de néixer a Mallorca, que és com dir a colònies, i per afegitó la desgràcia d'haver après una llengua que, amb el temps i a pesar dels seus esforços per aconseguir una dicció "pura", encara pugna per fer-se sentir quan intenta parlar en la seva benamada llengua castellana.

Si qualcú de vosaltres el sentí per la ràdio, quan responia les preguntes del fiscal, segurament us féreu la mateixa pregunta que jo: com pot ser que un ultra-espanyolista, convençut que els catalanistes (i per extensió tot aquell que predica altres ideologies nacionals no espanyoles) mereixen cremar a la foguera, com és possible que xerri un castellà amb un accent tan mallorquinot, que evidenciï tant els seus orígens (vegeu un petit exemple: *Usted sabe bien sierto*, va dir). Perquè no és ja la falsa ignorància d'en Martorell Mir (el fiscal li demanà: *¿Dónde estaba usted aquel día?*, i ell que respon: *¿Qué día?*), sinó més bé la vergonya que deu passar cada cop que ha de parlar en castellà; ell, que del castellanisme i l'ultra-espanyolisme n'ha fet bandera i que es noti tant que no és un espanyol "fi".

Jaime Martorell Mir és un ex-divisió *azul*, membre de Falange Española, fundador i president del cau de feixistes anomenat Centro Cultural Mallorquí, instigador d'organitzacions paramilitars feixistes com l'Orden Negra i unes quantes cosetes més per l'estil que segurament no sabrem mai. Jaime Martorell Mir és, abans de res, un espanyolista convençut que no s'atura davant cap entrebanc per aconseguir el que predica; és, sobretot, un home que ha duit la mala sort de néixer allà on no li pertocava, i que no ha pogut ni podrà mai viure amb la satisfacció de sentir-se plenament inte-

grat dins la societat: a Mallorca perquè odia tot allò que faci olor de mallorquí i a Castella perquè mai no l'acceptaran com un castellà més.

És, al cap i a la fi, la caricatura d'una certa actitud mental que alguns de mallorquins pateixen: el que s'ha vengut anomenant l'autoodi dels colonitzats, ben conegut per alguns negres americans que compren potets i pomades per emblanquinar-se la pell, o per alguns mallorquins que volen que els seus fills parlin en castellà i, per això, el mallorquí —la llengua dels pares— no se sent ni piular dins ca seva. És l'odi que individus com en Martorell Mir aboquen cap a la terra que els ha vist néixer, cap als seus compatriotes, cap a ells mateixos.

... I LA PROVOCACIÓ DE LA RERA- GUARDA: *EL DIA 16 DE BALEARES*

Però en Martorell Mir no deixa de ser un peó més bé insignificant en tot l'entramat de l'espanyolisme illenc. Sens dubte és molt més important el periodista botifarra Antonio Alemany Dezcallar, el qual ja als 1972 protagonitzà la polèmica d'en *Pep Gonella* (fals mallorquinisme que "combatia" el catalanisme, que no fa més que amagar l'espanyolisme dels instigadors de la polèmica). Anys més tard, ja desterrat a colònies després d'haver enfonsat alguns diaris peninsulars, Antonio Alemany Dezcallar prosseguí la seva creuada particular contra allò que ell en deia "catalanistes" (que no són altra cosa que mallorquinistes) des de les pàgines d'un diari muntat a la seva imatge i semblança: *El Día de Baleares*, primer, i *El Día 16 de Baleares*, després. I Antonio Alemany Dezcallar signà articles lloant les "idees" d'en Martorell Mir i altres individus com en Luis Cerdó o n'Antonio

Corró, tots ells reconeguts anticatalanistes i ultra-espanyolistes furibunds.

Així, el dia després que Jaime Martorell Mir declaràs davant el jutge totes les barrabasades que declarà, tots els diaris de Mallorca en parlaren a la portada, amb grans titulars i foto inclosa. Tots menys un: *El Día 16 de Baleares*, el qual a portada i amb lletres grosses parlava d'en Macià Manera i per res d'en Martorell Mir (que em perdoni en Titi per haver fet esment del seu nom juntament amb el nom d'aquests individus, però no quedava altre remei que establir la comparança). D'aquesta manera, la llarga mà del responsable editorial d'aquest diari, el botifarra Antonio Alemany Dezcallar, fotia bufetada a tots i cadascun dels mallorquins amagant una informació i destacant-ne una altra que ben bé podia esperar alguns dies. És una manera més de ficar llenya al foc i que després surti un il·luminat com n'Alemany Dezcallar i es despengi amb un "Catálogo para la paz lingüística" quan sap ben cert que ell és un dels principals instigadors de

la "guerra". És la tàctica del provocador: tirar la pedra, amagar la mà i després predicar la pau.

Per altra banda, alguns diaris forasters de Ciutat han intentat fer passar el judici a Jaime Martorell Mir com una espècie de "guerra de clans", catalanistes contra anticatalanistes o viceversa, en un intent d'obviar les implicacions polítiques del cas. És la tàctica --també emprada per Antoni Alemany Dezcallar-- dels "grupúsculos"; és a dir, deixar de banda l'evident càrrega política de casos com aquest emparant-se en la suposada poca incidència que tenen en el gruix de la societat. No tenien present --no ho volien tenir-- que l'atemptat contra TV3 no és sols un atemptat contra un repetidor d'una televisió qualsevol, sinó contra una televisió que ha contribuït i contribueix decisivament a la normalització cultural de la nostra societat. Un atemptat, en definitiva, contra tots els qui estan per la normalització cultural i política del nostre poble.

Mateu Sastre i Joan

BULLIT

U E N A G L O O V A F
S A L V O S F V D U L
L B L A T F E A R A R
A Q E U C E V É V S T
E M N P S I D E S E E
G A T R S Q T U E Q S
U I I S E V O I L F L
E R E P R E D G R A O
R S S E M R P R E T S
Q U S N O R U I C E E
D A R A D A R R E R P

Per dins aquest bullit de lletres hi podreu llegir nou noms de cereals i lleguminoses que es recollexen aquesta temporada. Llavors, amb les lletres que vos quedin, podreu llegir una glosa relacionada amb el tema.

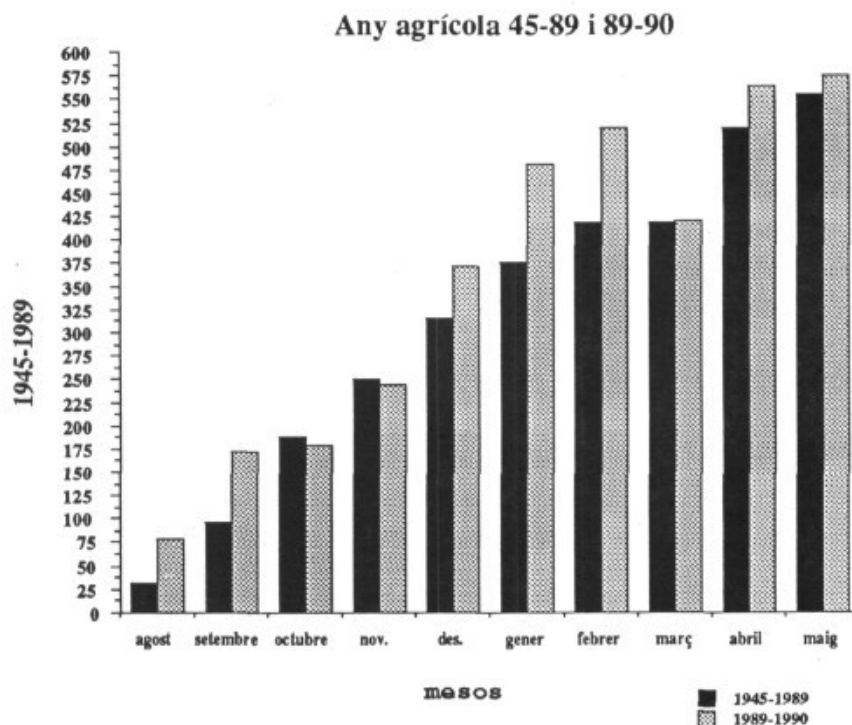
J. S. J.

PLUVIOMETRIA

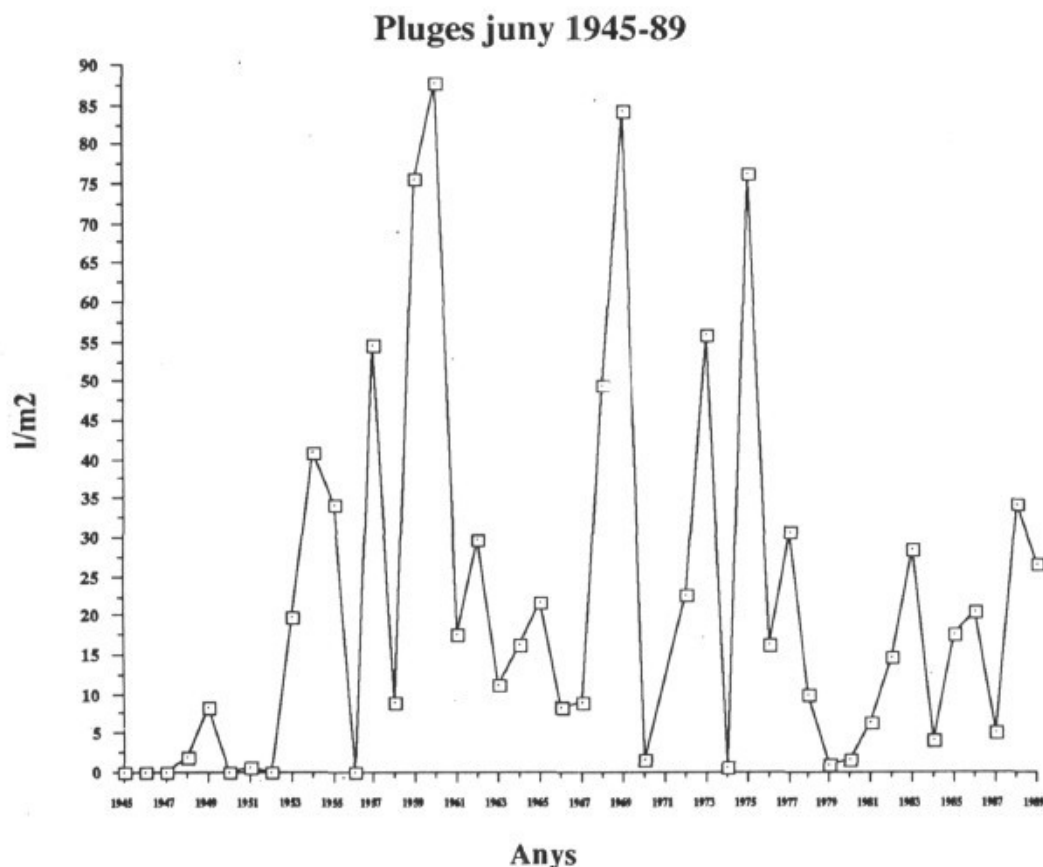
Any agrícola

Encara que els mesos de juny i juliol no plogui gens, aquest any agrícola ha arribat ja a finals de maig als 576 mm, que són la mitjana anual d'aquest poble entre 1945 i 1989. En aquest sentit es tracta d'un any normal.

Tanmateix, mirant l'any agrícola mes per mes, octubre i febrer s'allunyen molt de la mitjana per manca de pluges, mentre que desembre i abril són extraordinaris per excés.

Pluges de juny de 1945 a 1989

Dades mensuals de juny agrupades per grans intervals

La mitjana de precipitacions al mes de juny arriba just just a 20 mm. En vint vegades de les quaranta-quatre no arriba tan sols a deu (de l'any 1971 no hi ha la dada). Ja no ve de nou que no plogui gens en tot el mes, com els anys 1945, 1946, 1947, 1950, 1952, 1956. L'any que ha plogut més al mes de juny de 1945 a 1989 fou el 1960.

Mesos que ha plogut entre l/m ²	Freqüència		Quantitats recollides	
	n	acumul	n	acumul.
0 - 10	20	20	66,7	66,7
10,1 - 30	13	33	262,4	329,1
30,1 - 50	5	38	189,2	518,3
50,1 - 70	2	40	110,3	628,6
70,1 - 100	0	40	0	628,6
> 100	0	40	0	628,6

Nombre de dies que ha plogut en el mes de juny de 1969 a 1989

A més de ploure en no gran quantitat, plou també pocs dies, cosa que és d'agrair per la intensitat de les tasques agrícoles pròpies del més.

Nombre de dies que ha plogut en el mes	Freqüència
< 4	8
4 - 6	7
7 - 9	4
10 - 12	1
13 - 15	0
> 15	0

Vegades que ha plogut en el dia del mes

En aquests vint anys no plou mai el dia de Sant Pere

— En aquest número us oferesc les estadístiques que el nostre company Amador Bauçà, de la Plaça, ens ha proporcionat. D'aquests dos quadres cal destacar els aspectes següents:

El Sant Joan ha acabat en cinquè lloc en la classificació final, amb dos positius, quaranta-quatre gols a favor i vint-i-cinc en contra (és a dir el segon equip menys golejat).

— El màxim golejadore ha estat, com era d'esperar, Guillem Pagès, amb dotze gols, seguit de Quico, amb set.

— El jugador que més minuts ha jugat ha estat Guillem Pagès, amb 2.145 minuts, seguit de Joan Beina, amb 2.100 m, i de Tomeu Nicolau, amb 2.010 m.

Tres jugadors han tingut fortes sancions: Miquel Gayà (un any, a partir del tercer partit de lliga, que fou contra el Porreres), Rafel Turricano (durant tota la temporada, a partir del quart partit) i Miquel Fullana (cinc partits, també a partir del tercer).

Ara tenim tot l'estiu per veure si l'any que ve les coses continuen igual o canvien per bé o per mal. Em sembla, però, que la directiva actual no continuarà en el seu càrrec, segons alguns comentaris que el President em va fer. Però, tan si són els mateixos o uns altres esperem que la petita flama que encara hi ha de futbol no s'acabi d'apagar.

“La volta al Pla ha acabat amb la victòria de Colombram”

Pere Ferriol Colombram ha estat el guanyador de l'edició d'enguany del Pla de Mallorca-Gran Premi “la Caixa”. De moment, és l'únic corredor que ha aconseguit repetir la victòria final en aquesta cursa. Diumenge passat va guanyar a l'sprint en l'etapa que acabà a Santa Margalida. Al cap i a la fi en Colombram ha demostrat ser el millor, ja que, amb aquesta darrera, ha aconseguit la victòria en cinc etapes. En l'edició que ara ha acabat, Colombram no ha tingut rival.

Però, ara passem repàs a les etapes que han succeït d'ençà el darrer número de *Mel i Sucre*:

— L'etapa de Petra tingué com a guanyador a l'sprint Ferriol Colombram, amb un temps d'1:34:54. Els corredors santjoaners arribaren el sisè, Jaume de Son Gil; el quaranta-cinc, Joan Bauçà, Bossa; el quaranta-sis, Arnau Feleu i el seixanta-tres, Biel Jaume.

Després de l'etapa, la general quedà encapçalada per P. Ferriol Colombram, amb 1:48:35. Els membres de la penya ciclista de Sant Joan quedaren:

El tretze, Jaume de Son Gil, amb 1:50:06.
El trenta-nou, Arnau Feleu, amb 1:53:04.
El seixanta-un, Biel Jaume, amb 1:59:37.
Joan Bauçà, Bossa, no aparegué a la general.

— Moncadas guanyà l'etapa de Llorito, amb el temps d'1:42:16, i amb sis segons d'avantatge sobre el segon classificat. Jaume de Son Gil arribà el vint-i-tres, Biel Jaume el quaranta-dos, Joan Bauçà, Bossa, el cinquanta-tres i Arnau Feleu el cinquanta-quatre.

La classificació general continuà encapçalada per P. Ferriol Colombram, amb 3:32:59. Els santjoaners ocupaven els llocs següents:

El catorze, Jaume de Son Gil, amb 3:32:30.
El quaranta-un, Arnau Feleu, amb 3:43:23.
El quaranta-dos, Joan Bauçà, Bossa, amb 3:43:46.
El quaranta-tres, Biel Jaume, amb 3:44:25.

— M. Fernández guanyà a Vilafranca, amb 1:28:04, i amb un avantatge de set segons sobre el segon classificat. Els santjoaners tingueren la pitjor actuació de tota la cursa: Jaume de Son Gil acabà el quaranta-dos, Arnau Feleu el quaranta-nou, Joan Bauçà, Bossa, el cinquanta i Biel Jaume el cinquanta-quatre.

La general era encapçalada per P. Ferriol Colombram, amb 4:59:25. Els nostres corredors passaren a ocupar els llocs:

Trenta, Jaume de Son Gil, amb 5:05:02.

Quaranta-tres, Arnau Feleu, amb 5:19:02.

Quaranta-quatre, Joan Bauçà, Bossa, amb 5:19:25.

Quaranta-cinc, Biel Jaume, amb 5:20:04.

— Ferriol Colombram tornà a guanyar a Muro, amb 1:26:42, i amb un avantatge de tres segons sobre el segon classificat. Jaume de Son Gil arribà el vint-i-nou, Biel Jaume el trenta-tres, Arnau Feleu el quaranta i Joan Bauçà, Bossa, el quaranta-sis.

La classificació general continuà encapçalada per Ferriol Colombram, amb 6:26:07. Els santjoaners passaren a ocupar els llocs:

Vint-i-sis, Jaume de Son Gil, amb 6:31:53.

Trenta-sis, Biel Jaume, amb 6:46:55.

Trenta-set, Arnau Feleu, amb 6:47:34.

Trenta-vuit, Joan Bauçà, Bossa, 6:49:23.

— Evidentment, Ferriol Colombram tornà a guanyar l'etapa de Maria, aquesta vegada a l'sprint, amb el temps d'1:27:48. Es veu que aquest home no ha tingut rivals importants en aquesta cursa. Jaume de Son Gil arriba el disset, Arnau Feleu el cinquanta-un, Joan Bauçà, Bossa, el cinquanta-tres i Biel Jaume el cinquanta-vuit.

Colombram continuà de líder amb el temps total de 7:53:55. Després d'aquesta etapa els nostres corredors continuaren pujant llocs:

El vint-i-cinc era Jaume de Son Gil, amb 7:59:49.

El trenta-cinc era Biel Jaume, amb 8:18:23.

El trenta-sis era Arnau Feleu, amb 8:19:02.

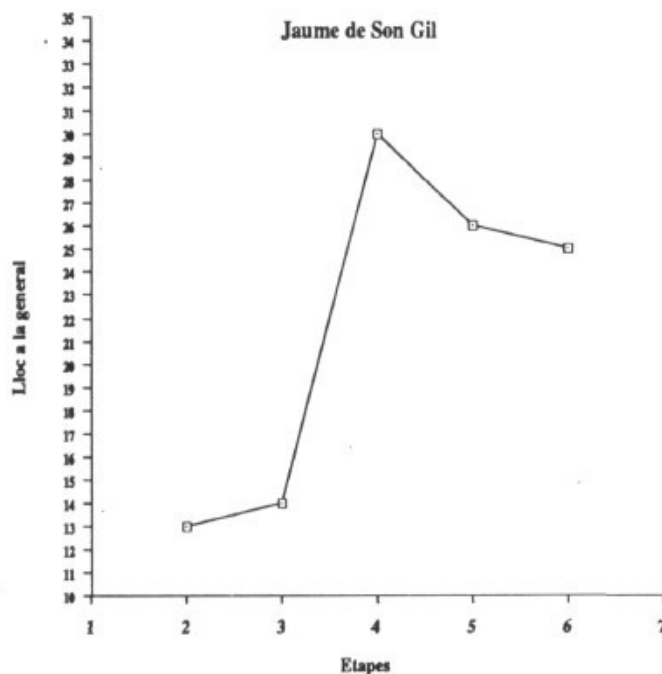
El trenta-set era Joan Bauçà, Bossa, amb 8:20:51.

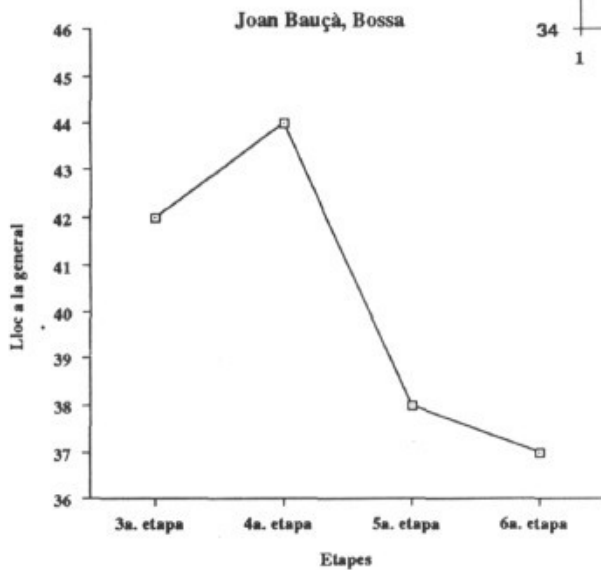
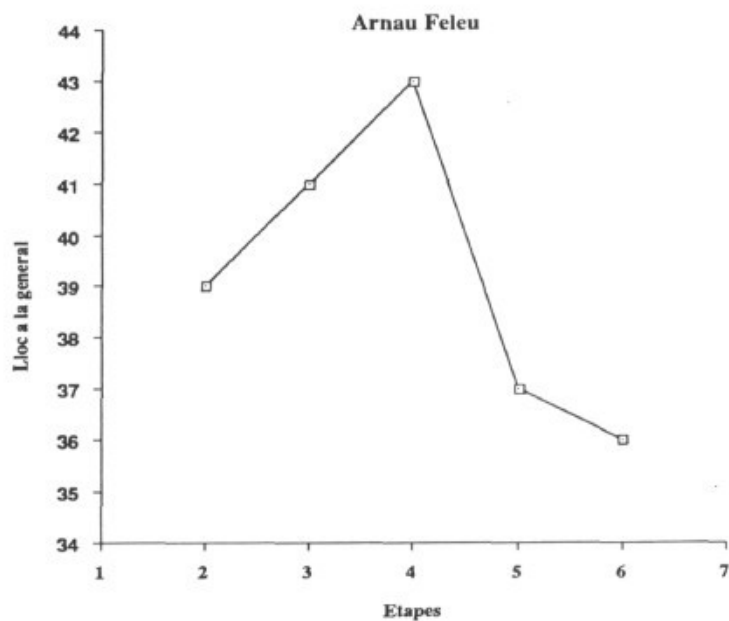
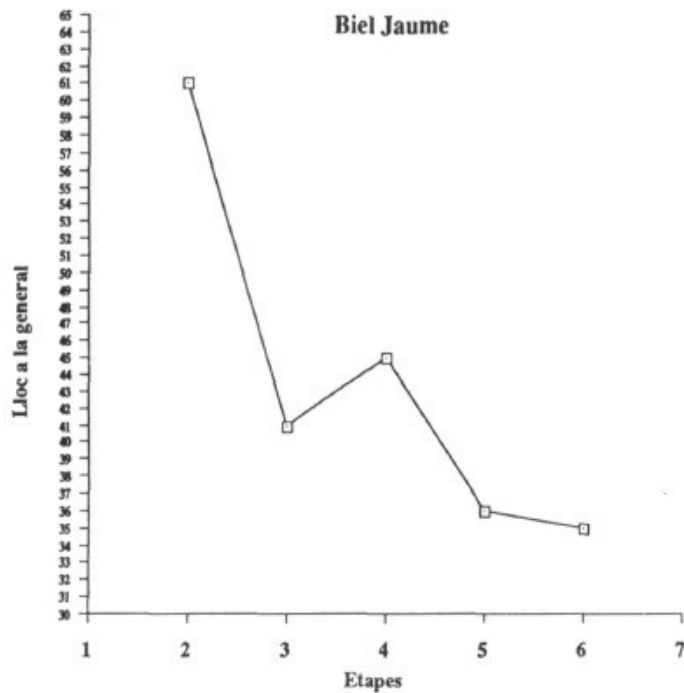
— La darrera etapa del Pla tingué com a final Santa Margalida, on tornà a guanyar a l'sprint P. Ferriol Colombram, amb la qual cosa enguany ha guanyat cinc de les set etapes de què consta la cursa. El temps total que ha hagut de mester ha estat 9:23:43. També ha guanyat la classificació de la regularitat amb un total de tretze punts. La classificació de la muntanya ha estat per a Simó Darder, amb seixanta-cinc punts, i la de les metes volants per a Antoni Gayà, amb disset punts. Per equips ha guanyat Jumbo Tours de Maria de la Salut.

Quant a l'actuació dels nostres corredors a la darrera etapa només podem dir que arribaren dins el gran pilot. Quant a la classificació general final no sabem res, ja que a hores d'ara encara no han arribat a les nostres mans les classificacions definitives.

Després d'aquesta campanya sembla que les bicicletes continuaran amb la tradicional volta a Mallorca que organitza la Penya Ciclista de Sant Joan, que com és sabut solen acabar cada diumenge amb un bon tiberi.

Ara, mitjançant aquestes gràfiques, podeu seguir l'evolució dels corredors de Sant Joan a la general des de l'etapa dues a la sisena.

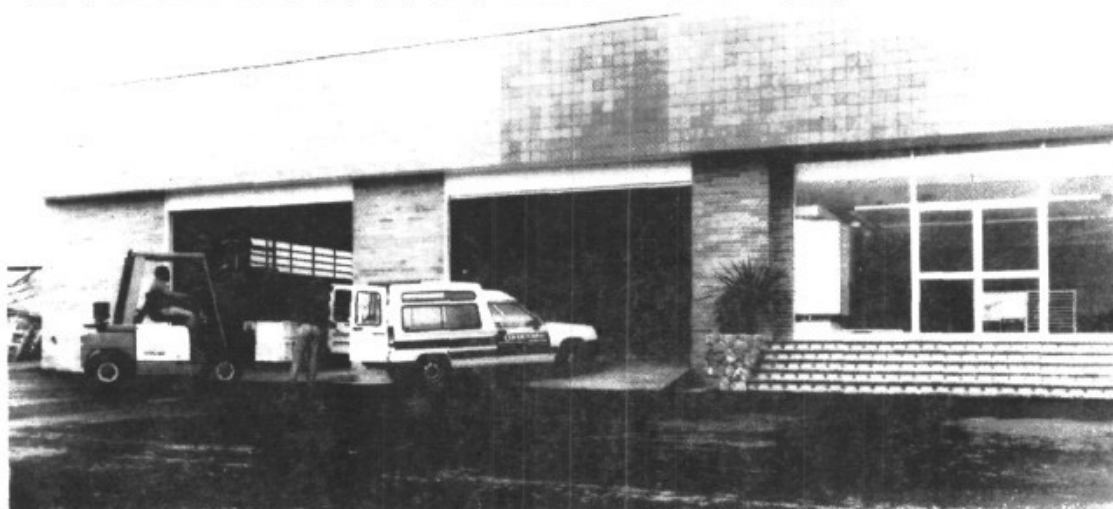

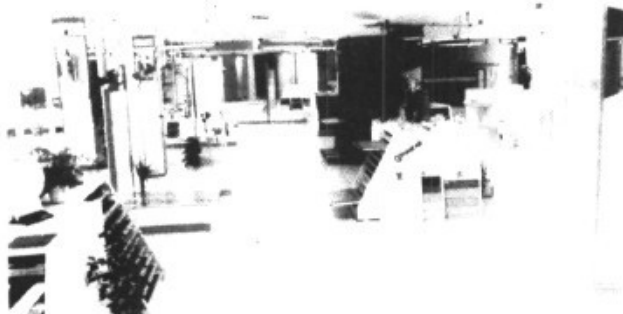
En el Centro de la Isla,
EL CENTRO DE
LA CONSTRUCCION.

CERAMICAR

Desde ahora, el Centro de la Construcción de Mallorca. Porque a nuestra ya conocida fábrica de ladrillos, tejas, baldosas de barro cocido, bovedillas, bosells, etc. hemos inaugurado 1.800 m2. de amplias y modernas instalaciones íntegramente dedicadas a la exposición, venta y almacén de elementos para la construcción.

Cerámicas, aislamientos, sanitarios, pavimentos... todo de primera calidad y más a su alcance que nunca, para ofrecerle el mejor de los Servicios. Por completo.

Así es hoy CERAMICAR. Estamos a la entrada de Vilafranca. Entre a conocernos. Le vamos a sorprender.

CERAMICAR S.A.
MATERIALES PARA LA CONSTRUCCION

Ctra. Palma, Km. 38. Tels. 560154-560615 - 07250 VILAFRANCA

Requiem scat in pace

LA BUBOTA XAFARDERA

coneguda i afanada redactora, autora del 'Còctel de Societat' de la revista 'Mel i Sucre', que fou trobada ahir vespre, agonitzant, al llindar de la porta de la Redacció d'aquesta revista.

La persona que la va trobar, la qual ens ha pregat de mantenir el seu anonimat, ha declarat davant les autoritats "competents" d'aquest poble que la víctima portava un ganivet de cuina, d'uns 30 cm clavat al mig de l'esquena. No obstant això, el declarant va arribar a temps de sentir les darreres paraules de la Bubota: "Una segona oportunitat, jo no puc morir així...!" El testimoni la va portar al Centre Sanitari on morí a causa de la gravetat de les seves ferides, que no varen poder suportar les llargues hores d'espera perquè arribàs la nostra metgessa que, com sempre, estava ilocalitzable. Acte seguit, i una vegada firmada l'acta de defunció, va ser portada al dipòsit de cadàvers on espera li sigui practicada l'autòpsia per poder ser enterrada a la fossa comuna (no tenia doblers per comprar-se un "xalet" adossat). Les autoritats policials, entre elles la nostra "honorabilíssima guàrdia civil", realitzen les investigacions pertinents per arribar a l'aclariment del succés (en tenim per molt temps). Es diu que la víctima ha deixat uns documents manuscrits al despatx d'un notari que fan perillar la integritat física i moral de coneguts personatges santjoaners (n'hi ha que ja duen ciris a la Sang).

Els seus desconsolats progenitors i altres membres de la revista (detractors i defensors) us preguen la vostra assistència al funeral que se celebrarà avui vespre a les 8.00 hores al mateix cementiri de Consolació.

No es convidarà particularment, exceptuant alguns notables casos com aquells que al seu temps varen dir "No m'agraden les bubotes i molt manco si són bubotes xafarderes".

Us agrairíem que dirigísseu els vostres donatius per a les misses al compte corrent núm. 789.315.843-72, de la caixa "Miel y Azucar: la que no es tuya".

HIPER MANACOR

OFERTA DEL 15 DE JUNIO AL 5 DE JULIO

ALIMENTACION

Café Salmaza Superior 250 grs.....	129
Nescafé Descafeinado 200 grs.....	598
Leche entera Blah! 1' 5 l.....	115
Leche condensada La Lechera 740 grs.....	229
Galletas Príncipe 250 grs. LU.....	107
Pan Molde Panrico 800 grs.....	176
Donuts 6 u. Panrico.....	143
Chocolate Milka leche 100 grs.....	69
Arroz Angel KG.....	110
Pastas sopa La Familia 250 grs.....	48
Patatas Crecs 200 grs.....	110
Atún claro en aceite Massó 112 grs.....	92
Mejillones en escabeche Cabo de Peñas 1/5.....	199
Berberchos Cabo de Peñas 330 grs.....	159
Sardinillas en aceite Pay Pay RR-125.....	88
Mahonesa Kraft 450 grs.....	173
Tomate triturado Taboada Kg.....	60
Tomate triturado Taboada 500 grs.....	32
Comida para perros Dog Chow Purina 7 kg.....	1.449

BEBIDAS Y LICORES

Zumo Vital (Melocotón, piña, pera) Bot. L.....	111
Casera (naranja, limón, cola), 2 l.....	99
Cerveza Golden Pilsen Turia N.R. Pack 6 u.....	143
Vino Luis Megía L.....	109
Vino Viña Sol Torres.....	366
Vino de Casta roado Torres.....	326
Vino Bach Rosado.....	339
Vino de Aguja Copiña.....	255
Martini Bianco y Rosso.....	369
Whisky Ballantines.....	1.125
Brandy Torres 5 años.....	699
Cava Freixenet Carta Nevada.....	476
Cava Cordoniu Extra.....	629
Cava Delapierre Glace.....	399

CREMERIA

Yogur Danone Sabores Agrup 8 unid.....	186
Yogur Danone Natural azúcar agrup 8 unid.....	186

CONGELADOS

Pescado sopa Pescanova 1 kg.....	150
Gamba Langostinera Oliver 1 kg.....	995
Gamba pelada Oliver 1 kg.....	1060
Calamar a la Romana Oliver kg.....	383
Caprichos Pescanova 400 grs.....	285
Pizza Pescanova (Romana, bonito, 4 estaciones).....	267
Pizza Margarita Pescanova.....	224
Helado Pescanova Tarrina L.....	260

CHARCUTERIA

Salchichas Wieners Oscar Mayer 5 u.....	134
Paté Herta 200 grs.....	234
Paleta Mini Revilla kg.....	770
Chopped Pork Palma 1 kg.....	380
Paleta Extra Palma 1 kg.....	575
Salchichón Especial Palma 1 kg.....	450
Salami El Acueducto 1 kg.....	695
Chorizo Barbacoa Revilla 1 kg.....	899
Jamón cocido Oscar Mayer 1 kg.....	780
Jamón serrano S/H Oscar Mayer 1 kg.....	1.299
Jamón curado Oscar Mayer 1 kg.....	869
Queso La Cabaña 1 kg.....	990

PERFUMERIA Y LIMPIEZA

Gel N B 900 grs.....	342
Champú Vasenol.....	192
Pañal Dodotis T.G de 88 + Pañal Dodotis 44 u. regalo.....	2.509
Compresa Ausoria Plegada 20 u.....	185
Rollo cocina Scottex Pack 2 u.....	130
Servilletas Scottex 100 u.....	83
Papel higiénico Marpel pack 4 u.....	119
Lavavajillas Hiper 4 L + Lejía 5 L. regalo.....	299
Insecticida Orion L.....	252
Wipp Express 650 grs.....	224
Suavizante Mimosin 4 L.....	297
Gel Lux 900 ml.....	299

SUPER OFERTAS EN TEXTIL

Camiseta señora Pague 1 y llévase 2.....	495
Camisas.....	500
Faldas.....	500
Bérmudas.....	500
Jerseys.....	500
Pantalones.....	500
Toallas playa.....	500

CALZADO

Zapatillas cordones.....	495
Zapatos señora.....	995
Deportivos niño.....	995

ARTÍCULOS PLAYA

Piscina hinchable 1' 50.....	1.548
Esterilas playa.....	134
Juego de raquetas madera.....	395

MENAGE

Nevero Portatil Rodex 30 Lts.....	2.302
Batería Magefesa 8 piezas.....	3.375
Juego de Café 27 piezas.....	2.057
Cristalería Palma 24 piezas.....	1.990

BRICOLAGE

Funda asiento coche bolas.....	1.008
--------------------------------	-------

BAZAR

Plancha Philips HD 1463.....	3.998
Secador Bifensión Phillips HP 4327.....	2.120
Secador Profesional Kelner CM-311.....	2.995
Lámpara sobremesa Martins Mod. 1059.....	6.424
Lámpara sobremesa Martins Mod. 1215.....	4.632
Organo Casio Electrónico SK-10.....	5.083
Radio Cassette Sanyo Stereo M 9709 K.....	7.638
Mini cadena Kanebo (Compact disk + Altavoces).....	43.158

LES VÍCTIMES DE LA GUERRA CIVIL

Les víctimes de la guerra civil seria un apartat, el més important segurament, del cost humà de la guerra. Les morts al front i la repressió a la rera guarda englobarien l'apartat de les víctimes humanes, però, encara que aquí no ha estat tractat, hi hauríem d'incloure l'exili, els ferits i els mutilats, i la violència psicològica duita a terme pel règim franquista que va mantenir la divisió de la societat entre guanyadors i vençuts fins a la mort del general Franco.

La repressió durant la Guerra Civil va tenir moltes vessants, i una d'elles —la més sagnant— va ser l'eliminació física. Cal dir que aquesta llista de víctimes ha estat confeccionada amb les fonts orals, el buidatge de la correspondència dels anys 36 al 40 de l'arxiu municipal de Sant Joan, dels llibres de defuncions de l'arxiu parroquial (que són bastant incomplets ja que just inclouen tres soldats morts i és còpia del registre civil de defuncions). Una font que ens ha estat de gran utilitat han estat els recordatoris de morts, quant no pel seu interès com a document gràfic.

Finalment, volem dir que aquesta llista no és totalment definitiva, ja que esperam que més endavant, la gent perdi el temor a la veritat històrica i que compregui que amagar-la no condueix a res, i se'ns faciliti la consulta d'altres fonts per treballar el tema com els registres civils i militars.

ANTICH SASTRE, Bernadí *Balaguer*

Nat a Sant Joan el 26 de juliol de 1912. Fill de Jaume Antich Matas *Balaguer* i de Margalida Sastre Gayà *Pastora*, llauradors.

Feia de cambrer. Era soldat del reemplaç de 1933. Estava des del 23 de juliol de 1938 en el Regiment d'Infanteria Amèrica 23 de la guarnició de Pamplona. Va morir a l'Hospital Legionario Italiano, núm. 9, a conseqüència de les ferides de guerra el 18 de gener de 1939, i va ser enterrat el mateix dia al cementeri de Saragossa, a la tomba núm. 127 F.N.

BAUÇÀ GINARD, Andreu *Cabrer*

Nat a Sant Joan el 18 de gener de 1910. Fill de Josep Bauçà Ferriol i d'Antònia Aina Ginard Barceló, jornalers.

Quan fou mobilitzat va ser sergent d'enginyers, no professional. Aquest santjoaner es va veure

involucrat en un dels fets més espectaculars i enigmàtics de la guerra civil a Mallorca. Fou el cas d'intent de sabotatge a Son Sant Joan.

A la base de Son Sant Joan hi havia l'aviació legionària de Mallorca i una secció de sapadors d'Enginyeria que picaven macs per ampliar la pista d'aterratge. Aquest destacament dormia dins tendes de campanya ja que ho hi havia allotjament per tothom. Però alguns dels sapadors s'instal·laren dins el sostre d'un hort del costat de la base.

Es va córrer la veu d'un complot i, als pocs dies eren detingudes 19 persones (dues d'elles santjoaneres, el sergent Bauçà i el soldat Jaume Font *de s'hort*). Era dia 30 de maig, dia de sant Ferran, el patró dels enginyers.

Seguint el relat de Damià Quetgles¹, cada un dels detinguts, un a un, foren interrogats pels alferes Jaume i Ferrer de Sant Jordi, qui els mostraven 3 senalles grans plenes de bales i alguns fusells. Després foren traslladats amb un autocar a la comissaria de policia del carrer de la Missió, on foren interrogats per Barrado i els seus homes, que foren molt durs. Els detinguts varen estar dins una petita habitació on no es podien ni jeure, i hi estaren uns 18 dies. Algun dia sencer fora menjar. Finalment foren traslladats a Illetes i obriren sumarfissim contra el sergent Andreu Bauçà Ginard i contra el caporal d'Inca Francesc Ramis Duran, que havia escapat a un escamot de falangistes a la costa de Son Fuster amb un braç ferit i s'havia entregat al quarter quan el cridaren.

Seguint un testimoni aportat per David Ginard² diu: *En nuestro pabellón, en el "des senyors" dejaron a un sargento de Ingenieros. Daba pena. Llevaba la cara hecha un "asco". Le habían sometido a dos o tres "hábiles interrogatorios" y su cara se parecía mas a una grotesca careta de carnaval que a un rostro humano.(...)*

Según se supo, todo se fundamentaba en la suposición que, él y otros, querían robar un avión para pasarse a zona republicana; si bien, de todos los detenidos, no había ninguno que tuviera la más remota idea de como se maneja un aparato aéreo. Al menos así lo afirmaron. Puede que tuvieran razón.

El "chivatazo" vino del S.I.M. Les tenía la vista encima, debido a que los tres o cuatro soldados y los dos cabos, que normalmente, se reunían en

el bar o en la cantina con el sargento, sin más interes que pasar el tiempo, se daba la casualidad que, bien ellos o sus padres, tenían antecedentes de carácter republicano o socialista.(...). El sargento como tal, movilizado por haber llamado su quinta, no era profesional. Cuando realizó el servicio militar fue caboy al presentarse, como consecuencia del alzamiento, le entregaron unos galones de sargento.(...). No es de extrañar que se encontrara bien entre aquellos chicos, a pesar de la diferencia solo producto de unos galones, ya que en la vida civil eran afines en todos los aspectos. Como denominador común llevaban el signo de ser obreros, de oficio diferente, pero obreros.

Pobre Sargento Bauzá... Le dejaron en estado deplorable. Los golpes recibidos, no tan solo le habían producido gran cantidad de "morados" e hinchazones, sino que, además, por si fuera poco, le habían saltado dos dientes.

Le dejaron unos días... Pocos, muy pocos y, no sin antes haber presentado la pantonima de un sumarísimo Consejo de Guerra, le fusilaron. Com veiem és un relat bastant romàntic dels fets.

Una altra versió dels fets la dona Damià Quetgles, que diu que l'acusació que els portà davant l'escamot d'afusellament era de sabotatge per posar arena a la benzina dels avions i per l'amagament d'armes i municions. Molts dels implicats no sabien res de res. Sentiren parlar d'un complot que consistia a tocar l'alarma de Son Banya per tal d'arreglar el comandament a les casernes, on es pegaria un cop de mà i s'amollaria i armaria els presos de Can Mir. Com es pot veure el pla era d'una ingenuïtat enorme. La policia política no s'aturava de fer purgues dins les casernes, vists els nombrosos casos de deserció al front. Una altra acusació que els feren fou de reunió il·lícita al sostre.

El 19 de juny de 1937, el Jutge Comandant d'Infanteria Gabriel Llompart, del Jutjat Eventual del Quarter de Caballeria, va enviar un comunicat a l'Ajuntament de Sant Joan que deia que calia remetre urgentment informes i antecedents de caràcter particular i polític-social de Jaume Font Bauçà per la causa instruïda núm. 333 de 1937 en aquest jutjat pel procediment sumaríssim contra el sergent Andreu Bauçà i d'altres.³

El 3 de desembre de 1937, el sergent Andreu Bauçà i 18 militars més varen comparèixer a judici a l'Escola d'Arts i Oficis.

El sergent Andreu Bauçà fou condemnat a mort juntament amb el caporal Francesc Ramis Duran, d'Inca. A les 7 de matí del 14 de gener de 1938 foren afusellats en el Fort d'Illetes.

BAUÇÀ POU, Josep.

Nosaltres no hem trobat cap notícia d'aquest santjoaner. Podria ser que el segon llinatge està equivocada, i enlloc de ser Pou fos Bou.

El que és cert, és que el trobam citat al Diccionari Vermell de Llorenç Capellà i diu així: "Tenia 52 anys, era fadrí i potser no visqués a Sant Joan. El cas és que, a tot arreu de Mallorca, s'ha estès la creença que no fou executat cap fill d'aquest poble. Josep Pou, 4 santjoaner, fou afusellat amb Miquel Noguera d'Algaida, a l'hemicicle del cementiri nou de la Ciutat de Mallorca, a les sis i mitja del cinc de setembre de l'any trenta-nou. Mig any després d'haver-se lliurat Madrid a l'Exèrcit de Franco".⁵

BOVER GELABERT, Antoni Nuviet

Nat a Sant Joan el 14 de maig de 1915. Fill de Mateu Bover Barceló Nuviet, natural de Vilafranca i veí de Sant Joan i de professió pastor a la possessió de Son Gual, i d'Isabel Maria Gelabert Font de cas Teco.

Era del reemplaç de 1936. Moria el 25 d'abril de 1939, a causa d'una meningitis, essent soldat de la Tercera Companyia, Tercer Batalló, a l'Hospital de Campanya CEA (Cuenca).

CATALÀ CALDENTY, Mateu, fill del garriguer dels Calderers

Nat a Sant Joan el 2 de març de 1915. Fill de Guillem Català Barceló, garriguer dels Calderers, i de Margalida Caldentey Rigo (natural de Manacor), llauradors. Fadrí. Pagès.

Era soldat del reemplaç de 1936. Va morir al front d'Aragó el dia 25 de març de 1938.

FLORIT NIELL, Joan de l'Hostalet

Nat a Lloret l'11 de juny de 1914. Era fill de Miquel Florit Munar Ros i d'Antònia Niell Jaume.

Era soldat del reemplaç de 1936 i resultà mort, a causa de les ferides de guerra, en "combate contra el enemigo" el dia 6 de febrer de 1939.

FONT BONET, Jaume Foc

Nat a Sant Joan el 19 de juliol de 1915. Era fill de Joan Font Dalmau Escolà i de Margalida Bonet Oliver Foc, llauradors.

Fadrí. Feia feina de fuster a ca mestre Amador i era l'escolà. Va morir a finals de la guerra a Eivissa, diuen que de mort natural.

FONT MIRALLES, Joan de Son Deixopta

Nat a la possessió de Son Deixopta (Sant

Francesc Mestre Batxà. (1920-1938)

Francesc Mestre Batxà. (1918-1939)

Mateu Català Caldenty. (1915-1938)

Joan) el 7 de novembre de 1910. Era fill de Bernadí Font Barceló de Son Deixopta i de Joana Aina Miralles Ferragut, natural de Montuïri.

Feia feina a Son Deixopta. L'any 1934 va ingressar en el Cos de Guàrdies d'Assalt. Segons notícies, l'any 1936 residia a Saragossa.

FONT MIRALLES, Pere Josep de Son Deixopta

Germà de l'anterior. Nat a la possessió de Son Deixopta (Sant Joan) el 20 de juny de 1902. Fill de Bernadí Font de Son Deixopta i de Joana Aina

Francesc Nigorra Petrer. (1914-1938)

Miralles, natural de Montuïri.

Ha estat inclòs en aquesta llista, ja que hi ha dues versions sobre la seva mort. Una de caire oficial que diu que "fou trobat penjat de la biga del seu porxo amb signes evidents de violència".⁶ L'altre de caire popular que diu que fou assassinat per falangistes de Vilafranca i després penjat al seu porxo.

GARÍ MAYOL, Bernadí

Nat a Sant Joan el 29 de gener de 1911. Fill de

Bernadí Garí Gual i de Joana Maria Mayol Sastre.
Va morir el 22 de gener de 1939.

JAUME JUAN, Joan Perot

Nat a Sant Joan el 19 de desembre de 1915.
Fill de Joan Jaume Ferrer *ferrer Perot*, ferrer, i de
Magdalena Juan Font, llauradora. Feia de foraviler.

Era soldat de la Quarta Companyia, Tercer
Batalló. Va morir el 4 de maig de 1938, a causa d'un
tret de fusell.

MESTRE AMENGUAL, Francesc Batxà

La seva presència en aquest llistat seria dis-
cutible, ja que va morir sis mesos després d'acabada
la guerra.

Nat a Sant Joan el 31 de desembre de 1918.
Era fill de Francesc Mestre Gayà *ferrer Batxà*, ferrer,
i de Maria Amengual Jaume *Cocovera*, domèstica.

Feia de ferrer amb son pare. Era soldat,
falangista del Regiment d'Artilleria, núm. 35.
Després d'acabada la guerra, i "después de haber
recogido los laureles de la victoria luchando por Dios
y por la Patria en el frente de combate", va morir a
Palma el 29 d'octubre de 1939.

MESTRE MATAS, Francesc Batxà

Era cosí de l'anterior. Nat a Sant Joan el 17
d'agost de 1920. Era fill d'Antoni Mestre Gayà *Batxà*
o de la Bastida i de Francesca Aina Matas Munar *Pe-*
remates, foravilers.

Feia de foraviler a casa seva i vivia al carrer
de Petra, núm. 36. Falangista de la Tercera Bandera
d'Aragó, va morir en el front de Catalunya, el dia 28
de desembre de 1938. Està enterrat al Cementeri de
Balaguer.

NIGORRA MAYOL, Francesc Petrer

Nat a Sant Joan el 10 d'octubre de 1914. Fill
de Pere Andreu Nigorra Gayà i de Montserrat Mayol
Barceló, llauradors. Fadrí, vivia al carrer Fra Lluís
Jaume, núm. 16.

Caporal de la Divisió 74, Primer Batalló. Va
morir al front d'Extremadura, ofegat dins el riu
Cubilar, el 20 de juliol de 1938, a l'edat de 23 anys.
Està enterrat a Navalvillar de Jela (Badajoz).

OLIVER OLIVER, Josep dels Calderers

Nat a la possessió dels Calderers (Sant
Joan) el 10 d'octubre de 1918. Era fill dels honors
Antoni Oliver Gayà *dels Calderers* i de Bàrbara
Oliver Noguera *Propietaris*.

Era alferes del Regiment d'Infanteria Girona,
núm. 18. Va morir a l'Hospital Militar el dia 8 de

desembre de 1938, a conseqüència de la febre
tifoide. Està enterrat al cementeri de Saragossa
"Torrero", illeta 14^a, núm. 1724.

VÍCTIMES RELACIONADES AMB SANT JOAN

També hem cregut convenient incloure en
aquesta llista algunes víctimes de la repressió i de la
Guerra Civil que tenien o havien tingut alguna relació
amb Sant Joan.

BARDISSA BAUÇÀ, Jaume Bardissa

Ha estat inclòs en aquesta llista de víctimes de
Sant Joan ja que els seus pares residien a Sant Joan,
i després d'acabada la guerra el seu pare serà batle del
poble.

Fill de Jaume Bardissa Rebassa, tinent de la
Guàrdia Civil, i de Maria Bauçà Gayà *Polla*. Era
sergent del Regiment d'Artilleria de Mallorca.

GAMERO GINATA, Rafael

Era el secretari accidental de l'Ajuntament de
Sant Joan. Havia esta nomenat per la Comissió
Gestora a la sessió plenària del 7 de maig com a
secretari accidental. Després de l'aixecament militar
no va tornar a Sant Joan, i fou suspès d'ocupació i sou
el 28 de juliol per haver abandonat el seu lloc i haver
caigut en la negativa d'adhesió al moviment.

Seguint Llorenç Capellà, ⁷ Rafel Gamero
havia nascut a Tarragona. Era fill de pare andalús
i s'havia criat a Palma. Havia cursat estudis de
Magisteri a l'Escola Normal, encara que quasi no va
exercir de mestre perquè va ocupar el càrrec de
secretari de l'Ajuntament de Santa Eugènia i d'Al-
gaida, i de forma accidental el de Sant Joan.

Quan esclatà el moviment estudiava de
mísser. La seva afiliació política era que pertanyia a
Esquerra Republicana. Era el president de la Fede-
ració Nacional de Mestres.

Residia a Algaida. El 19 de juliol, con-
tràriament als consells del seu pare, que era tinent de
carabiners retirat, no va voler amagar-se i seguí
acudint a l'Ajuntament d'Algaida. Un dia aprofitaren
que ell era a Palma i registraren la seva cambra, que
tenia llogada a la fonda de Can Pere des Casino
d'Algaida i dins un calaix trobaren una pistola. El
detingueren i el tancaren al Castell de Bellver.

El 18 de maig de 1937 fou jutjat a l'Escola
d'Arts i Oficis, i acusat d'adherir-se a la rebelió, fou
condemnat a mort.

El 5 de juny, a les sis del matí, fou afusellat
en el Fort d'Illetes. Abans de morir va alçar el puny.
Tenia 29 anys i era fadrí.

LLITERES MASSANET, Josep mestre Llteres

Havia nascut a Son Servera, però exercia de mestre i vivia a Sant Joan. També havia estat mestre del Coll d'en Rabassa.

Simpatitzava amb Esquerra Republicana. No era considerat cap home extremista.

El 19 de juliol era de vacances a Son Servera. Sobre la seva mort hi ha un parell de versions:

- Un grup de falangistes de Sant Joan, que alguns d'ells l'havien tingut de mestre, l'anaren a detenir a Son Servera i fou assassinat dins el terme del Coll d'en Rabassa.⁸

- Uns altres diuen que va morir assassinat a Son Servera.⁹

- Que va ser assassinat, quan estava assegut llegint el diari davant un cafè de Son Servera, per un grup de falangistes de Sant Joan que li pegaren un parell de trets passant amb un cotxe fora aturar-se.¹⁰

Es conta l'anècdota per Sant Joan que un dia que la seva filla, que venia molt a casa d'una amiga seva del poble, quan sortia de missa un diumenge al matí, un home, que anava al seu costat, quan passaren per davant un portal, on hi havia un home que seia, li va dir: "veus aquell home que seu damunt el portal, és el qui va matar a ton pare!". La nina al va

mirar i aquell home, que no volem dir el seu nom, va baixar el cap i va entrar dins ca seva.

GUAL MAS, Jaume

Inclòs en aquesta llista perquè fou mort a Son Fret i traslladat, amb un carro, a Sant Joan.

Havia nascut a Maria de la Salut l'any 1896. Fill de Miquel Gual Monjo i d'Antònia Mas Mas. Fadrí i de professió llaurador. Vivia al carrer del Carme de Maria de la Salut.

Seguint a Llorenç Capellà,¹¹ era el secretari de l'Esquerra Republicana al seu poble. Formà part de l'edició del sis mariandos que se'n portaren a afusellar el 15 d'octubre de 1936, a les costes de Puntiró. "Tot caminant, com li havien ordenat que fes, Jaume Gual deixà entreveure el seu desesper: Homo, no em mateu!. Com a resposta en Llorenç Llebro va prémer el gallet".

Curiosament, fou trobat cadàver el 18 d'octubre, a les 8 de l'horabaixa, a Son Fret (Sant Joan). Havia mort a conseqüència d'un tret d'arma de foc al cap. Li feren l'autòpsia que així ho va determinar.

Arnau Company Matas

NOTES

1. QUETGLAS, Damià: "Mallorca a la reraguarda, o el temor als «quinta columnistes»", a *Memòria Civil*, núm. 38. *Baleares*, diumenge, 21 de setembre de 1986, pàg. VI.
2. He d'agrair a David Ginard que m'hagi aportat aquest valuós testimoni.
3. "Correspondència. 1937". Sense numerar. Arxiu Municipal de Sant Joan.
4. Aquí, Llorenç Capellà es confon, seria Josep Bauçà.
5. CAPELLÀ, Llorenç: *Diccionari Vermell*. Ed. Moll, 1989, pàg. 34.
6. QUETGLAS, Damià: "Aproximació al que passà a Vilafranca de Bonany", a *Memòria Civil*, núm. 21. *Baleares*, 25 de maig de 1986, pàg. VI.
7. CAPELLÀ, Llorenç: op. cit. pàg. 75.
8. CAPELLÀ, Llorenç: op. cit. pàg. 96.
9. *Memòria Civil*, núm. 32. *Baleares*, pàg. VII.
10. Informació oral d'alguns vells de Sant Joan.
11. CAPELLÀ, Llorenç: op. cit. pàg. 84.

SUBSCRIPCIÓ PER UN ANY, 2.500 ptes

Nom: _____
 Cognoms: _____
 Carrer: _____ núm: _____
 Població: _____ cp: _____
 Banca o Caixa: _____ núm. de compte: _____

firma

Feu arribar aquesta butlleta a qualsevol membre de l'equip de redacció o enviau-la a:

MEL I SUCRE Sant Joan, Bellavista, 13

TEMPS DE MESSES

Puntualitzacions sobre la recol·lecció de cereals

S'acosta el temps de segar, i és un bon moment per deixar caure unes quantes idees bàsiques sobre les normes fonamentals a seguir durant la recollida del gra i el seu emmagatzemament.

LA RECOLLIDA

És molt important saber destriar el moment en que es pot començar a segar el cereal. Els més vells de la vila recordaran que quan es segava amb falç o amb bística, es començava generalment a segar l'ordi acabant el mes de maig, però actualment s'ha de deixar assecar un poc més l'espiga. La raó és molt senzilla: En aquell temps es feia la segada, i les gavelles quedaven esteses dins el sementer fins hora de fer les garbes, de manera que el gra tenia més facilitat per assecar.

Avui en dia les màquines recollidores ("cossetxadores") ja deixen el gra ensacat el mateix dia que es sega, de manera que és emmagatzemat pràcticament amb el mateix

grau d'humitat amb que es sega. Una partida de gra (ordi, blat, civada,...) emmagatzemat amb un grau d'humitat elevat pot provocar molts de problemes per a la seva conservació durant un espai de temps relativament llarg. (fermentació, germinació prematura, fraró, papalló, ...)

Després de diverses proves realitzades per estudiosos del tema, pareix ser que el gra no presenta problemes si és emmagatzemat amb un **grau d'humitat no superior a un 12%**. Fins i tot es fa del tot innecessari l'ús de la química per esterilitzar el graner.

Una de les normes importants per aconseguir aquest grau òptim per l'emmagatzemament, és que a l'hora de començar la tanda del dia **el sol ha d'haver tingut temps d'encalentic el gra**; l'explicació és senzilla: Durant les primeres hores del dia, el sol va assecant el gra de la humitat que ha absorbit durant el vespre, i just es comença a encalentic (el gra) quan la seva humitat relativa arriba al nivell del 12%.

El temps que el sol tardarà en assecar el

gra, està en funció d'una sèrie de factors:

- La quantitat de sol: com més en faci més aviat farà encaletir el gra.

- Un ruixat d'estiu pot fer augmentar en un parell de graus la humitat relativa del gra, però com que l'afectarà just superficialment, els tornarà perdre amb molta facilitat.

- Més problemàtic que una ploguda és el vent humit procedent d'una zona on hagi plogut, ja que la humitat es reparteix uniformement a tot el gra i necessita estar més temps exposat al sol per assecar.

- L'endemà d'una boirada és quan el gra està en més males condicions de recollida, el grau d'humitat pot haver augmentat entre 4, 5 o fins i tot 6 graus, arribant-se a situar ben prop del 20% segons la duració i intensitat de la boirada. El sol haurà de pitjar de valent per fer recobrar el nivell òptim de l'11 o 12 per cent, i així i tot serà necessari deixar passar el primer mig jornal del dia abans d'aferrar les màquines al sementer.

A més a més de les condicions ambien-

"Blat amb un fort atac de fraró. Es poden veure els insectes i els grans foradats."

tals, hi ha altres factors que poden transmetre al gra una excessiva humitat, com per exemple que el sementer tingui molta d'herba, ja que si és així, hi ha moltes possibilitats que en segar el gra l'herba sigui encara verda, i les seves llavors tendres mesclades amb el gra, faran pujar sensiblement el seu grau d'humitat. També és molt important -com ja s'ha dit abans- **començar a segar quan el cereal sigui ja ben granat**, i no deixar-se dur per la frissor o el temor a segar massa tard.

Elèctrica PEP DES SAIG

instal·lacions elèctriques
xarxes de baixa tensió
subministraments elèctrics

Consistori, 8
tel. 52 63 23
sant joan

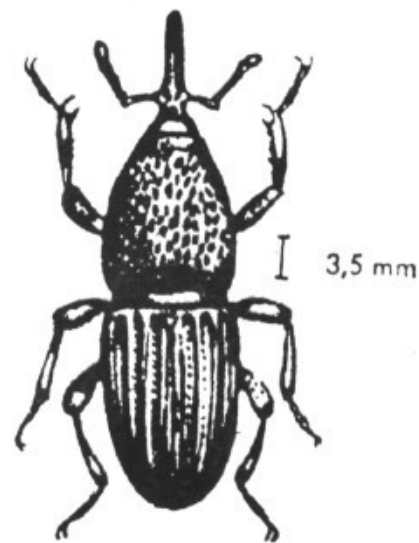
COOPERATIVA AGRÍCOLA de Sant Joan

tota casta de productes per al camp

c/ de Petra, sn
tel. 52 63 24

Un clar exemple del que pot passar a un graner amb un excés d'humitat.

Fraró adult (*Sitophilus granarius*), aprox. 3,5 mm.

A títol informatiu, és important saber que les cases especialitzades en esterilitzar i desinfectar graners, no garanteixen l'eficàcia dels seus productes si el grau d'humitat del cereal ultrapassa el 14%.

L'EMMAGATZEMAMENT

Tant important com el moment de recollida del cereal, és el lloc d'emmagatzemament del gra.

El graner ha d'estar situat a un lloc sec i ben ventilat, a cobro de la brusca i al recés dels vents humits.

Els problemes més comuns d'un graner en males condicions són:

- Fermentació

Un excés d'humitat (més d'un 12%) provocarà la fermentació del gra, amb les conseqüents pèrdues de pes i qualitat. Si el grau d'humitat és molt elevat, la fermentació pot arribar a "encalentic" el graner de tal

manera que fins i tot es pot donar el cas que germinin moltes llavors, augmentant encara més el grau d'humitat, i també les pèrdues econòmiques de l'amo del graner; que si pateix al·lèrgia, es veurà en la necessitat de fer freqüents visites a l'apotecaria, per cercar remei a la insuportable picor que provoca la pols resultant de la fermentació.

- Fraró

És un petit insecte d'uns 5 mm de llargària. Quan estan en activitat, cada femella posa cada dia i durant uns quants mesos, d'un a tres ous, que diposita dins un gra; al cap d'una setmana neix la larva, que durant aproximadament un mes anirà menjant les substàncies del gra, deixant-li just la *tàstera*; posteriorment es transforma en nimfa i llavors ja en l'insecte adult, recomençant el cicle. Si el gra és humit i el graner està poc ventilat, les condicions de reproducció del fraró són ideals. Les larves provoquen l'augment de temperatura del blat,

facilitant encara més el cicle vital de l'insecte, afavorint també la fermentació del gra.

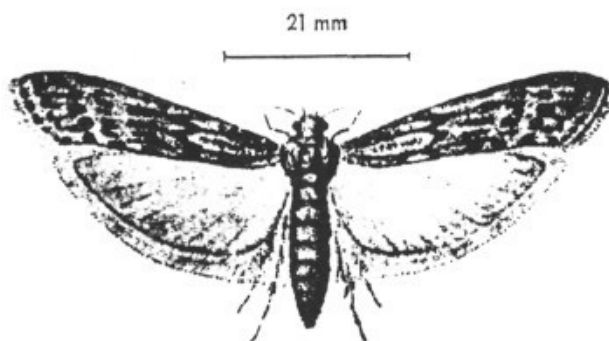
- Papalló (*gramanera*)

D'uns 7 mm de llarg i entre 11 i 15 d'envergadura amb les ales esteses, és de color clar. La larva (*gramanera*) és de la mateixa llargària, i color semblant, amb el cap obscur. Les conseqüències d'un atac de papalló són molt semblants a les del fraró, ja que la larva també s'alimenta de la substància del gra, deixant tant sols la *tàstera*; la diferència és que la larva ja transformada en papallona, en sortir del gra just pot travessar una capa de 10 cm com a màxim, de manera que el graner just es veurà afectat superficialment.

Sistemes de lluita

Com ja s'ha explicat abans, el millor sistema per conservar amb bones condicions el gra emmagatzemat, és controlar el seu grau d'humitat (que no sigui superior al 12%) i tenir el graner a un lloc eixut i ben ventilat.

De totes maneres, es convenient vigilar periòdicament el graner, i sobretot comprovar la temperatura al seu interior; si aquesta augmenta de sobta, hi ha moltes possibilitats que sigui a causa d'un començament de fermentació, o de la infestació del graner per qualche plaga d'insectes. Arribats a aquest punt es pot intentar una ventilació forçada, remouent el gra i passant-lo per ventiladores, si és possible; i si encara no es soluciona el problema, no quedarà més remei que acudir a la química i tractar el graner amb sulfur de carboni, fosfur d'alumini+carbonat amònic, anhídrid sulfurós, bromur de metil,... Totes són substàncies altament tòxiques, i no és recomanable fer més d'una desinfecció amb aquestes substàncies químiques, ja que el verí que contenen

Adult de papalló (*Ephestia kuehniella*)

s'acumula dins el gra, arribant a dosis que, fora esser letals, poden provocar problemes seriosos als animals que consumeixin la farina.

Per prevenir una imminent atac d'insectes, també es poden untar els sacs o les lones que tapin el graner (**mai aplicar directament sobre el gra**) amb malathión del 4%, lindano al 2%, i altres insecticides de baixa concentració i toxicitat. Com a preventiu, és important també que les parets del graner no tinguin crulls o enforinyalls, ja que els insectes s'hi poden amagar en fer el graner net, i esperar que es tornin omplir.

De totes maneres, la solució és **disposar d'un graner en condicions**, i en cas contrari, val més estalviar feina i doblers, i **dur-lo directament de la finca al magatzem**.

Joan Sastre Joan

Fonts d'informació:

- *Cultivos herbaceos extensivos*. Andres Guerrero. Ed. Mundi-Prensa. 3ª edició 1984.
- Joan Gomila Jaume, fariner.
- Serveis tècnics de distintes cases comercials.

TORRENTS INDÒMITS

"... l'amo i el porquer s'acostaren a les dues muntanyes, que pareixia que altre temps havia estat una tota sola i l'havien xapada pe's mig, de d'alt a baix: feia un freu esglaiador, un barranc que semblava que havia d'arribar dins l'infern, de fondo que era.

... de dins aquest barranc hi surt un porc senglar, gros com un bou, que no deixa res per verd..." (Es fill des pescador. Tom II, Alcover).

En aquest tros de rondalla tenim una definició bastant real del que és un torrent de muntanya. No la definició geològica ni física del recorregut, sinó la visió humana d'aquella part del jaç (de l'inici, del mig o del final de la torrentera) on l'aigua ha anat llavorant i llavorant la roca per produir-li un tall profund, tortuós, humit, fosc, envitricollat fins a l'imaginable... abans de sortir finalment d'aquell petri malson i arribar a l'adormissada calma posterior.

En certs llocs ben concrets i en alguns trams molt curts (i no per curts poc espectaculars) de torrents de la serra de Tramuntana es produeix el fet:

- L'aigua d'una petita vall lluita desesperadament contra la calcària i li produeix xaps profunds, grossos xaragalls de pedra nua, colonitzada per indòmits grimpadors amenaçats per la sosa, per arribar el més aviat possible a la mar alliberadora.

Omplen la memòria els noms d'alguns torrents, espècies de monstres allargats, com si descansassin a l'interior de les roques.

- En altres indrets, la titànica lluita és contra la impossibilitat d'enllaçar amb ell mateix a la tranquil·la planada de més avall: una aparentment infranquejable paret rocosa li atura el camí. Aleshores es desencadena un desigual combat, de seculars enfrontaments, en el qual, amb mil·lenària paciència, l'aigua fluixa acaba sempre per vèncer el fort:

rosegant, esmicolant i finalment abraçant el dur element per així aconseguir el somniat desig.

Convé anar alerta a rompre el profund equilibri interior amb l'enlluernament passatger de la claror civilitzadora.

- O simplement l'aigua bota des del curs d'una planada superior a la d'un nivell inferior.

A la rondalla podem captar igualment que aquests paratges naturals inciten al respecte, al temor, al misteri... de la gent de la veinada ruralia. És el mateix fenomen que envolta coves i avencs. Són llocs privilegiats, plens d'encant, de llegendes, de sensibilitat... ja que la simple i llunyana espectral observació fa encalentic la imaginació. Pensau per un moment en la visió des del Mirador cap a mes-tral: parets tallades a plom, de més de dos-cents metres d'alçària; o més bé en la visió fantasmagòrica des del Cosconar girant els ulls cap a llebeig.

Temps enrera, alguns d'aquests torrents foren emprats com a perilloses drecceres de contrabandistes entre la mar i la propera possessió: tètric miratge d'una mare en veure l'al·lot que cau mort abans d'acabar de rodolar. O serviren de camins habituals i delicats en certes èpoques de l'any entre dos llocs de muntanya: sura dins un gorg anant a dur el combregar a un moribund. Trista fatalitat.

Quasi tots tenen aigua embassada tot l'any i ragen en èpoques de pluja.

Altres, fins fa ben poc no han estat oberts i vençuts per l'home. Va haver d'arribar el 24 de juliol de 1965 perquè tres agosarats i valents joves decidissin profanar el tros final del fosc torrent, que arreplegant aigua de la vall travessa la carretera, passa per l'antiga fàbrica d'electricitat i segueix envant fins a ajuntar-se amb un company, de llit no tan aspre.

En principi sembla un torrent com qual-

sevol altre de la muntanya, però a mesura que anam avançant i miram per endavant, veim com si dues muntanyes es volguessin con-

fondre en una de sola, trobant-se impossibilitades per una negra, profunda i estreta enclotxa que s'afica per enmig de les encara

Corrent - Serra de Tramuntana

Estiu - 89

llunyanes penyes. Un té la sensació que si segueix envant la terra se l'engolirà i no en sortirà mai més.

És un torrent epigeu, o sia obert a tots els indrets, però sembla hipogeu. I per poder transitar dins ell necessitarem de totes les tècniques d'espeleologia. Des del pont natural del penyal entravessat fins al final, hi trobarem agrupat i ampliat tot el que hi ha als altres torrents de Mallorca plegats: gorgs, olles, tobogans, bots, passos estrets, fred, patinades, cansament... i la constant dualitat: aigua i pedra, roca i humitat en els mil set-cents metres de recorregut per tres-cents deu de desnivell i durant un temps no previsible. Els primers hi estigueren tres dies; altres diuen que la visita pot durar menys de dues hores.

L'aigua que cau de les mans engoleix, tapa, esquitxa i llenega, i s'afica i garan-goleja formant trebolins d'inseguretat... i al cap d'un breu instant omple de goig calmat el gorg. Però com si res la satisfés, surt pel dèbil rajolí, tornant a envestir en virulent combat, en rítmica batalla amb la superba pedra, moradora de les altituds que, orgullosa i forta, acaba limitada a les formes que l'aigua li va modelant a poc a poc.

Les parets, que primer són verticals i es van transformant en sinuso-verticoidals, tenen una altura d'uns tres-cents metres, i a baix, allà on ens mourem constantment, la separació rarament supera les set o vuit passes, i a molts de llocs només en té una.

Els gorgs més fondos tenen prop de cinquanta pams d'aigua i els més llargs unes vuitanta braçades. En trobarem entre cinquanta i seixanta, tot depèn del temps trans-corregut des de les darreres pluges fortes.

Humitat, molta humitat, constant xerradissa de renous de fulles i gotes que cauen; un tudó se'n va i el verdet ve amb nosaltres. Tranquil·lament la torrentera es va estrenyent i sense fer-nos mal ens enrevolta amb dolça abraçada i no ens deixa fugir. La penombra va inundant les profunditats: a defora és migdia i aquí dedins fa la sensació que es pon el sol.

Si un es mou no té fred, però esperam, i degut als obstacles reals i visuals avançam en

un ridícul caminar de poc més de tres passes per minut.

Mirant per amunt, per envant, per enrera, podem palpar amb tots els sentits la lluita, que esdevé perfecta simbiosi entre la pedra rodona i l'aigua que fuig. Entre la fonda fosca encadenada i l'altiva i dèbil llum que s'atreveix a fitorar la tenebrosa tranquil·litat. Entre la por exterior i el goig interior.

Esforç per entrar dins l'aigua, esforç per sortir-ne, esforç per desplaçar-se sense perdre la vertical, lentament. Cada vegada s'acosta més fosca que ve. Els costats es clouen més i més, i estrenyen: però l'aigua no es deixa... flueix segura cap a la negra boca de l'avenc, a les entranyes de la pedra. El cel es perd de vista i recular, ni pensar-ho. Arribats a aquest punt, els pioners no sabien com en sortirien: desconeixien si a algun lloc seria tan estret que no deixaria passar el cos; o si hi hauria complicats sifons d'aigua.

Per sort, ni una cosa ni l'altra, però a partir d'ara es fa precisa la llum artificial. Només falten cinc-cents metres i resta encara la part més amagada i bella. Sinuositats de pedra adornada de colors minerals. Tot és estret menys a la vertical, que puja per amunt amb llarguíssima encletxa enfiladissa: barrera infranquejable pels potents raigs solars exteriors. En aqueixa hora de l'horabaixa per la vila deu fer una bascota insuportable. I aquí tremolam.

Caminam a l'aire. Mans, peus, genolls, colzes, cul i esquena s'aferren com poden a la llisa i ferma roca que estreny un obscur caminó de tres pams d'aigua freda sense fons. Una clara boia connecta l'esperit amb l'exterior lliure.

- Si un pogués esser allà d'alt i mirar per avall...!!

- Però no deixarem que el fred i el cansament ens dobleguin.

- Comença a eixamplar-se —i a poc a poc ens anam alliberant de l'opressió. Una glopada d'aire teb romp el darrer dubte.

- Som defora!

Joan Morey Company

TOPONÍMIA SANTJOANERA

EL PUIG DE SANT ONOFRE I RODALIA

De 225 metres d'alçada, el puig de Sant Onofre és una de les màximes elevacions del nostre terme, solament superada per la dels Castellots, de 271 a 272 metres respectivament.

Sobre el cim d'aquest puig, propietat des de sempre de la possessió de sa Bastida, hi ha les restes d'una de les quatre ermites que es construïren a Mallorca dedicades al culte de Sant Onofre i habitades per homes solitaris dedicats a la vida contemplativa.

Cap a la banda de llevant, un petit coll mig parteix el puig, isolant un petit cim de 217 metres d'alçada que rep el nom de puig d'en Carnisser, ja dins terres del veïnat terme de Sineu. Per aquest coll passa una vella paret que va de mestral a xaloc, visible des de molta distància i que delimita les terres del terme de Sineu i Sant Joan.

El puig de Sant Onofre, sia per la situació o per la seva primigènia ha estat motiu de polèmica per part dels geòlegs des de temps enrera: Lozano, Hermite, Vidal, Darder i Fallot, entre altres, han dit la seva sobre la constitució d'aquest puig. Amb motiu d'un congrés internacional sobre geologia celebrat a Espanya l'any 1926, s'efectuà una excursió geològica pels voltants del puig per estudiar el cas. Ampliament debatut, s'arribà a la conclusió que el nummulític descansa sobre el secundari i no sobre el miocè, com erròniament havien exposat diversos autors.¹

Referències històriques documentades, les podem trobar a partir del segle XV, en què es parla de visites pastorals, inventaris de bens i pertinences de l'ermita, sempre relacionades amb la possessió de sa Bastida.

Cap a les darreries del segle passat, el puig rebé un visitant il·lustre: l'Arxiduc Lluís Salvador d'Àustria, qui descriu acuradament el puig i l'ermita, tot fent un recorregut itinerant pels pobles del pla, a la seva monumental obra *Die Balearen*. Però, no tots feren de visitants il·lustres: el 19 d'octubre de 1481, el lloctinent Albanell va anar a Petra, després de passar per Inca i Sineu, per capturar uns bandejats acusats de distints crims i que habitaven al puig de Sant Onofre.²

Més modernament, fa una quarantena

d'anys, també hi hagué fets delictius: un subjecte efectuà un robatori per casetes de la part de Son Tei, s'apoderà d'una escopeta i es refugià al puig; fou capturat per la Guardia Civil amb la complicitat del pastor de sa Bastida.³

Passant a la toponímia del puig i dels seus voltants, encara que aquesta es troba en fase de recollida, exposarem a continuació una part de la que hem arreplegat, ja que per raons d'espai no és possible incloure-la tota. Així mateix, feim una petita incursió dins el veïnat terme de Sineu, on hem localitzat una sèrie de topònims molt interessants.

Començarem l'exposició per la banda de llevant i donarem alguna explicació o aclariment sobre el topònim en qüestió. Advertim, però, al lector, que molts dels noms de lloc dels voltants del puig no els hem inclosos al plànol ja que aquest treball bàsicament està enfocat a divulgar la toponímia del puig.

La toponímia

Dins el terme municipal de Sineu

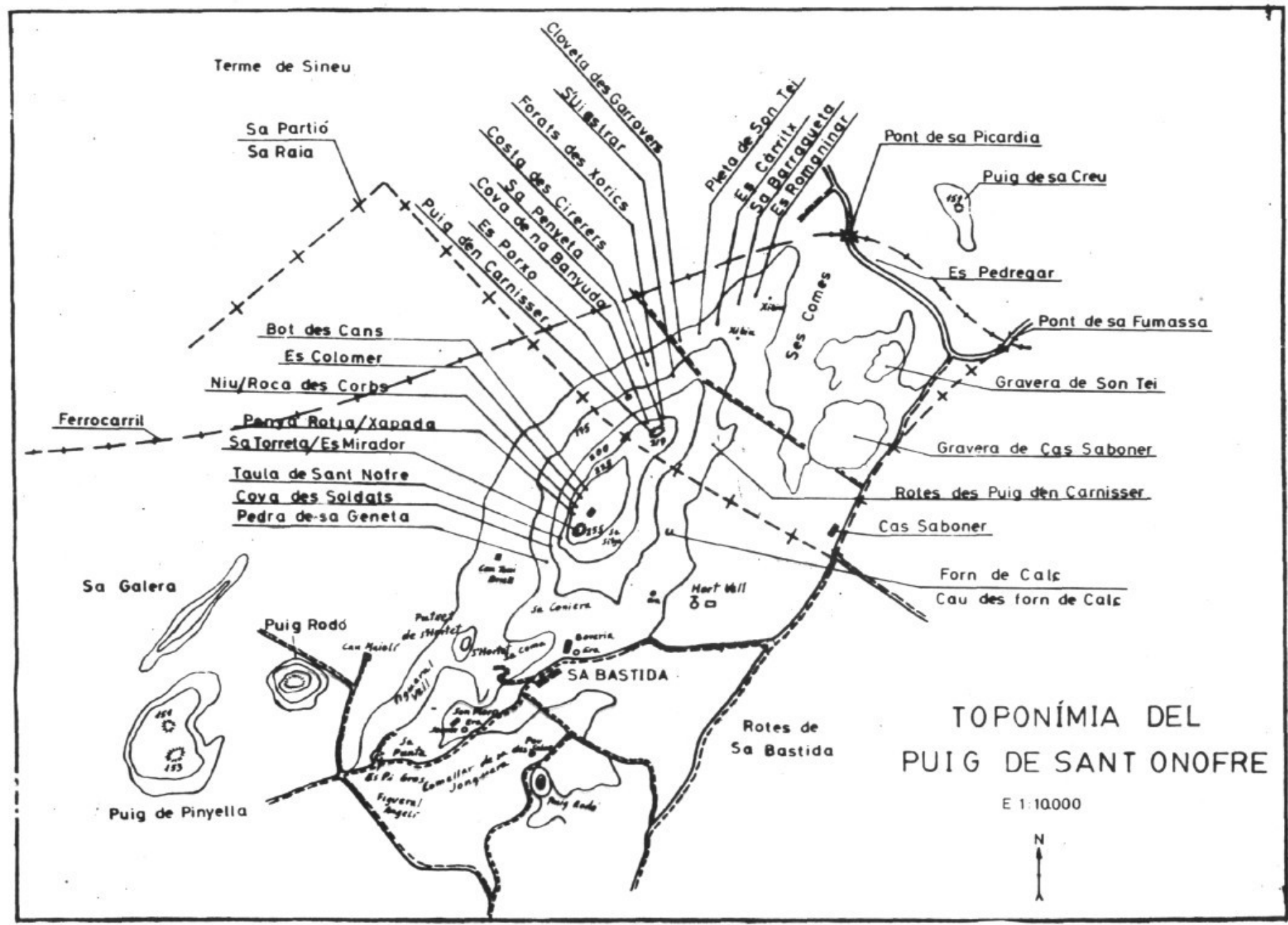
Es Pont de sa Fumassa. Pont de la carretera Petra-Sineu, que possibilita el pas per damunt de la via del ferrocarril, la qual en aquest punt és una depressió acanalada i fonda. Del pas de l'antic tren amb locomotora de vapor per aquest estret, complint el pont de fum, sorgí el determinatiu.

Es Pedregar. Lloc molt a prop del Pont de sa Picardia. És un talús de la via del ferrocarril, que per aquí va enlairada respecte de la carretera.

Es Pont de sa Picardia. Pont del ferrocarril que possibilita el pas per damunt de la carretera Petra-Sineu. Conten que quan es construïa la línia del ferrocarril s'adjudicà la construcció d'aquest pont a un mestre d'obres d'Inca. Bé perquè el material utilitzat no era el correcte o perquè la construcció no era del gust de l'enginyer biscaí Manuel Letes, aquest el va fer refer dues vegades.

Aquest fet no passà per alt a l'enginyer popular:

*Es Pont de sa Picardia
nou-cents duros va costar,
i en Pep d'Inca es posà
en coses que no sabia.⁴*

TOPONÍMIA DEL
 PUIG DE SANT ONOFRE

E 1:10000

*Es Pont de sa Picardia
nou mil duros ha costat,
i ara ha crivellat
això és lo que jo volia.*⁵

Ses Comes. Mot viu que encara es conserva al pla de Mallorca, si bé no té les mateixes característiques que a la muntanya. És una depressió enclotada, allargassada, més o menys planera, apta per al conreu. Al nostre terme hem localitzat les següents: sa Coma de Meià, de sa Bastida, de Son Gil, de Cugulutx, de Son Brondo i de Son Gurgut. Totes elles són veinades de pletes, alzinars, pinars o garrigues.

En el cas que ens ocupa, ses Comes, són diverses depressions, conrades de figueres i ametlers, entre les graveres de Son Tei, Cas Saboner i el coster del Romaninar.

Es Romaninar. Coster on hi ha gran abundància de romaní. Aquest lloc també és conegut com *es Romanins* o *es Puig Romaní*.

Sa Barraqueta. Caseta de paret seca, similar a les de la marina llucmajorera. Refugi de pastors o de caçadors.

Es Càrritx. Lloc on hi ha gran abundància de càrritx.

Son Tei. Ens referim a la possessió matriu. Sembla esser un derivat del nom Caldentey, que és una contracció de *casal d'en Tei*, nom d'una família felanitxera, documentada a mitjan segle XIII.⁶

Sa Pleta de Son Tei d'en Cardaix.

Es pinar de Son Tei d'en Cardaix.

Baix des Carril. Sementer de Son Tei d'en Cardaix, baix là via del ferrocarril, que per aquí passa cenyida al coster.

Can Vellanca. Caseta prop de Son Tei d'en Cardaix.

Es Serral del Moro. Petit turonet allargassat guarnit d'ullastres, situat entre Son Teiet i Son Tei d'en Cardaix, on hi ha les restes d'una necròpolis prehistòrica, protohistòrica o romana. Molt prop d'aquest lloc hi ha *es Cuitor*, sementer de Son Tei d'en Valent, on també s'han trobat restes arqueològiques.⁷

Es Xibiu de Son Tei d'en Cardaix. És un pi dins es Romaninar, utilitzat per a la caça de tords. Aquest enginy per caçar tords consisteix en un pi isolat, que conté una sèrie de brins enviscats; el caçador atreu amb un reclam els tords, els quals es llancen a l'arbre i hi queden agafats.

Hi ha un altre xibiu al coster de Cas Saboner.

Sa Cloveta des Garrovers. Tanqueta de garrovers que pertany a Son Tei des Carnisser. *Cloveta* és un diminutiu de *clova*: tros de terra bona cultivada, tancada de paret.⁸ Aquest substantiu no el tenim registrat al nostre terme, on és més usual *tanca*, *tanqueta* o *tancat*.

Can Torrafaves. Caseta devora Son Tei d'en Cardaix. *S'Uiastrar.* Coster que pertany a Son Tei des Carnisser, on hi ha gran abundància d'ullastres.

Sa Costa. Així s'anomena genèricament el fort pendent que fins fa poc anys es conrava i que pertany a Son Tei des Carnisser.

Baix des Carril i Part damunt es Carril. El pas del ferrocarril per terres de Son Tei des Carnisser ha fet que hom anomeni així els sementers veinats de la via.

Ses Penyes. Així anomenen genèricament la part alta del puig d'en Carnisser. Hem observat que hom utilitza aquest substantiu pluralitzat quan fa referència a la part alta d'un turó, puig, muntanya o petits relleus, on és clara i visible una gran massa pètria.⁹

Es Forats des Xorics. A la part alta del puig d'en Carnisser, a ses Penyes. Lloc de nidificació del rapinyaire *Falco tinnunculus*.

Sa Costa des Cirerers.

Sa Penyeta. Cavitat artificial per l'emmagatzemament d'aigua de pluja. Ubicada al cim del puig d'en Carnisser, al peu del petit pendent d'un enrocat; el peu d'aquest enrocat està reblert d'una capa de pedreny de dos pams d'alçada per on es filtra l'aigua i s'escorre al receptacle on es manté fresca. Una grossa pedra tapa la cavitat i la protegeix del bestiar; ja que aquesta aigua es destinava al consum humà. Un bell exemple d'enginy i tècnica probablement prehistòrica.

Sa Cova de na Banyuda. Aquesta petita cova deu el seu nom a una ovella de la guarda de Son Tei des Carnisser, la qual tenia banyes—no és molt normal, però tampoc insòlit, que una ovella tenguí banyes—i criava dins aquesta cova.

Es Porxo. Caseta a sa costa de Son Tei des Carnisser.

Sa Figuera Grossa. Avui desapareguda, era una figuera bordissot blanca molt grossa. Una collita de figues, les caigudes a terra, omplien set o vuit paners. *Baix de ses Cinc.* Sementer a sa costa, baix d'un sementer on hi ha cinc figueres.

Sa Tanca de Baix.

Can Bernadeta. Caseta a sa costa.

Can Filau. Caseta baix de s'Uiastrar.

Es Puig d'en Carnisser. Sembla que aquest nom és el d'un propietari de llinatge o malnom Carnisser, documentat al segle XIV: "*Dia 10 d'octubre de 1373, el governador escrivia al batle dient que Andreu, sard, que ha estat comprat per Ramon Carnisser, ha exposat que aquest senyor lo fer, el bat, el malmena fort legalment e malvada contra tota rahó e justícia com si era catiu que hagués comprat en per tos temps e que no fos crestià. Mana, el governador, que no-l dega farir ni mal tractar indagudament ni per semblant manera que faria un moro*"

El puig de Sant Onofre des del puig del Carnisser.

e un infel que hagués comprat a tos temps".¹⁰

El cadastre de l'any 1792¹¹ documenta unes terres d'un Carnisser: "... terra dita des Carnisser..."; "...terra a cal Carnisser...". Té una alçada de 217 metres.

Sa Raia / sa Partió. La línia que delimita el terme municipal de Sant Joan i Sineu i que anomenam *sa Partió*; els sineuers en diuen *sa Raia* (cf. *ratlla*), així com a altres pobles: Sencelles, Costitx, Llorito.

*D'aquí veig sa partió
de Son Tei i sa Bastida
i no veig na Margalida
que habita dins son Baró.*¹²

Dins el terme municipal de Sant Joan

Es Puig de Baix / Baix des Puig. Terres de sa Bastida, a baix del puig de Sant Onofre.

Es Puig d'Amunt. Terres de sa Bastida a la part alta del puig.

Es Bot des Cans. Dalt del puig de Sant Onofre, És una timba des d'on es tiraven els cans malalts o ferits. Aquest mot creim que és particular de Sant Joan. A altres pobles utilitzen *salt*: *es Salt des Cans*, a Sóller, i *es Salt des Ca*, a Palma.¹³

Es Colomer. Lloc a la part alta del puig, a les penyes,

on nidifiquen els coloms salvatges.

Es Niu des Corb / sa Roca des Corb. La presència de corbs en aquest puig es constata amb aquest topònim. Però, diversos informadors ens comuniquen que la presència del *Corvus corax* es redueix només a una colla.

Sa Torreta / es Mirador. Es tracta d'una fita geodèsica que hi ha a la màxima elevació del puig. La vista esplèndida sobre el pla de Sineu és la raó de la variant del topònim.

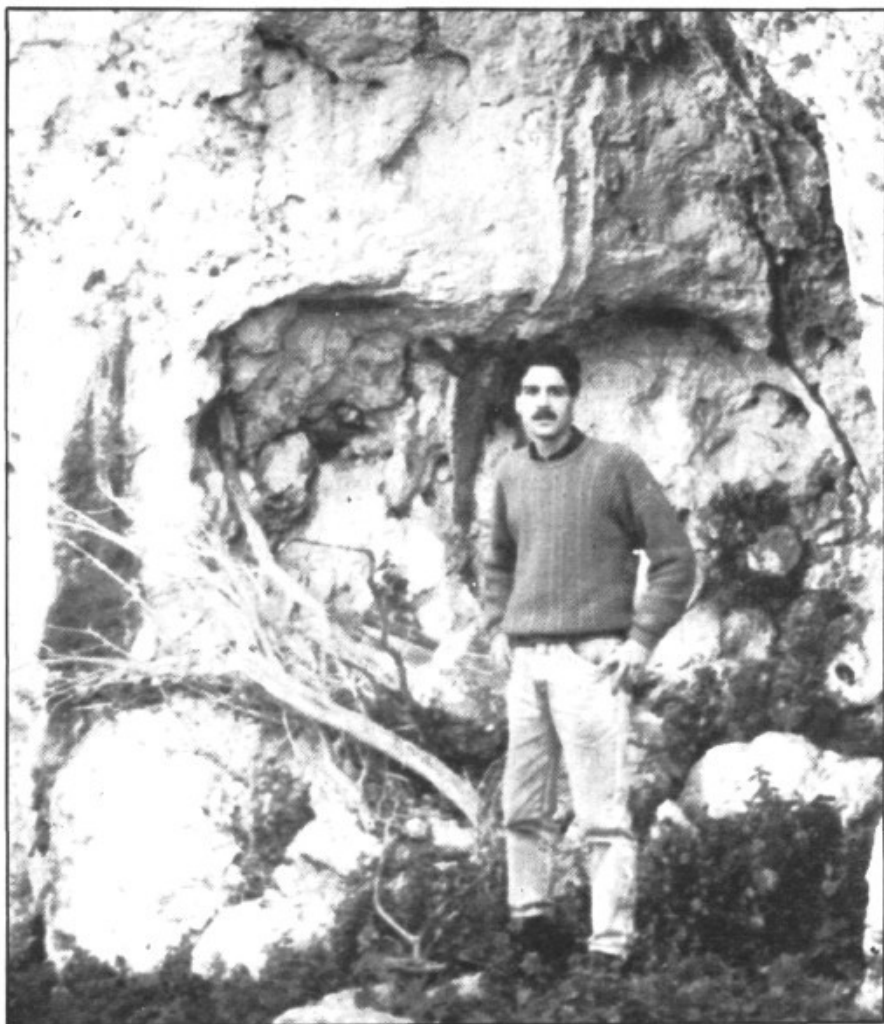
Sa Taula de Sant Nofre. Roca situada a la vessant de ponent del puig; ha servit secularment de rellotge solar. molt coneguda pels habitants dels lloquets i casetes de la rodalia: Son Riutort, Son Salf, Pinyella, sa Galera, Son Llendera, Son Tei, es Rafal Nou i terres del terme de Sineu.¹⁴

Visible des de molt lluny, els sineuers, bon coneixedors d'aquest rellotge solar, l'atalaiaven fins i tot des de la placeta de l'església, on hi ha l'estàtua del lleó de Sant marc.¹⁵

Aquesta roca, que forma un pla inclinat, en ser migdia —hora solar, naturalment—la claror del sol hi pega de ple i l'umpl totalment, fent un efecte de mirall visible des de molta distància. D'aquesta estela de llum que va omplint la roca poc a poc quan s'apropa el migdia, hom en diu: *Fer es colomet*, o es

Part d'un retaule gòtic de sant Onofre atribuït al pintor Joan Rosat.

L'autor davant la Cova de na Banyuda

colomí. Quan umpl totalment la roca, anunciant el migdia, s'utilitzen les expressions següents:

- Sant Nofre posa taula.
- Sant Nofre ja estén¹⁴ sa taula.
- Sant Nofre ja té estès.
- Sant Nofre ja ha posat taula.

És popularíssima aquesta cançó, que fa clara al·lusió a sa Taula de Sant Nofre:

*Un parenostro fa nom
a Sant Nofre cada dia,
i en venir devers migdia
posa taula per tothom.*¹⁵

Un dels informadors ens digué que, llavors a aquesta roca, hi ha vist una cullera i una forqueta encreuades. Un altre informador —creim que no passa de ser una etimologia popular— que hi ha representat mig pa que, segons la tradició, el corb duia diàriament a Sant Onofre quan era al desert.

Sa Penya Rotja / sa Penya Xapada. Un despreniment fa pocs anys, a la part alta del cim i causat per l'erosió, deixà visible la coloració vermellosa a la qual fa referència aquest topònim.

Sa Cova des Soldats. Cova artificial a ponent del puig. Té una fondària aproximada de cinc metres. Durant la Guerra Civil hi hagué la intenció, per part de l'exèrcit, de foradar el puig i fer-hi un polvorí. Hi hagué soldats durant un cert temps picant a la mala i amollant barrobins. Instal·laren el campament a la capella del puig —taparen el sòtil amb càrritx—, per a la provisió de vitualles així com per al transport del personal es serviren de la proximitat del ferrocarril. Ignoram les raons per les quals se suspengueren les obres.

Sa Pedra de sa Geneta. Rocassa que caigué de dalt del puig; hi ha una cagador de geneta. S'utilitza com a punt d'observació per als caçadors.

Sa Coniera. Coster a ponent del puig. Deu el seu nom a l'abundància de conills de camp en aquest lloc.

Sa Coma de sa Bastida. Depressió utilitzada per al conreu a baix de les cases de sa Bastida.

Son Moro. Zona d'ullastres, on hi ha els sestadors de sa Bastida. En qüestions toponímiques, aquest substantiu és indicador de restes arqueològiques. Popularment, els moros són considerats com els autors de totes aquestes restes. La manca de comu-

nicació de troballes en aquest indret aconsella una prospecció més minuciosa.

Es Pi Gros. Pi de grans dimensions, avui desaparegut, que hi havia al pinar de sa Punta.

Es Pou des Salze. Pou per abeurar el bestiar i que antigament tenia un salze (*Salix alba*, L.; castellà: *sauce*) al seu costat.

Es Puig Redó. Petit puig d'uns 157 metres, no gaire enfora del Pou des Salze.

Ses Rotes de sa Bastida. Terres de sa Bastida que s'establiren a principis de segle.

S'Hort vell de sa Bastida. Avui en desús, tant la sfnia, de la qual només resta el coll, com el safareig, crullat i ple de romeguers; consten al parcel·lari de l'amillament de l'any 1864.

Sa Sitja. En realitat és un rotlo empedrat damunt el qual es basteix la sitja. Testimoni mut de la intensa activitat carbonera que fins fa poques dècades formava una part molt important de l'economia tradicional de la nostra illa.

La producció de carbó vegetal no ha estat una activitat realitzada exclusivament a la muntanya. Al nostre terme, i sense realitzar un treball de camp exhaustiu, hem localitzat una dotzena de rotlos de sitja. No tota la producció de carbó vegetal ea d'alzina, també es feien de pi i d'ullastre, com el cas d'aquest rotlo del puig de Sant Onofre, on es desforestà tot el coster d'ullastres.

Es Forn de Calç. Un altre testimoni, en aquest cas de la indústria extractiva de la calç, avui enrunat i cobert de vegetació. Ha originat un altre topònim: *es Cau des Forn de Calç*, molt conegut pels caçadors.

Sant Onofre i el Cançoner

Hi ha indicis que la devoció a Sant Onofre, anys enrera, estava molt arrelada als pobles dels voltants del puig. Deim això perquè les cançons arreplegades, ja sia pel pare Rafel Ginard al seu *Cançoner Popular de Mallorca*, o les recollides nostres, algunes d'elles inèdites, donen una idea de la popularitat d'aquest sant en temps pretèrits.

Onofre, o més vulgarment *Nofre*, ve del nom de baptisme *Onophrius* (que en grec significa "guardador d'ases"), nom d'un sant egipci del segle IV. Però també pot venir del nom germànic *Hunefred*. A documents catalans anteriors al segle XIII, s'hi troba la forma *Onofred*, que sembla probable que vengui del nom germànic.¹⁶

La seva diada se celebra el dia 12 de juny, un dia abans de sant Antoni dels Albercocs, en temps de sega:

*Oh sant Nofre gloriós!
Demà és la vostra diada;
si de sol no és carregada
en acabar s'escarada
promet venir a veure-vos.*¹⁷

La imatge que el poble senzill ha tengut de sant Onofre és la d'un home pelut, de barba i cabells tan llargs que li servien de vestit:

*Sant Nofre quan era al·lot
deia an es seus amics:
- Si voleu pèl pes pits
posau-vos coques de bugiot.*¹⁸

Pareix ésser que aquest sant era invocat per les fadrines, ja sia per trobar marit o perquè quan eren casades l'home no sortís esgarrat:

*A sant Nofre gloriós
al·lotes feis-li novena,
que ne té una caixa plena
de marits que enviar-vos.*¹⁹

*An el gloriós sant Nofre
me voldria encomanar,
perquè en 'ver-me de casar
no em doni s'homo carxofa.*²⁰

*Sant Nofre dóna marit
i Sant Marçal dóna dona.
Senyor, dau-me'n una bona
maldament que fos anit.*²¹

*Oh gloriós sant Nofre!
Un saltiri vos diré
perquè quan me casaré
no em doneu s'homo carxofa.*²²

Altres parlen del puig i dels seus habitants:

*Damunt es puig de Sant Nofre
hi habita un ermità
que de tant de dejunà
Tot ha tornat pellerofa.*²³

*Damunt es puig de Sant Nofre
hi habita un homo extern
que tot lo dia cui mata
i qualche brotet d'alavern.*²⁴

*Damunt es puig de Sant Nofre
vaig sembrar faves i lli,
demà passat, s'altre dia,
les vàrem anar a coir.*²⁵

*A missa vàrem anar
a Sant Nofre gloriós
i com vàrem davallar
refermàrem ses amors.* ²⁶

*A baix des puig de Sant Nofre
hi tenc mon voler guanyat.
Un capell que no té cofa
no és vei ni apedaçat.* ²⁷

*Un capell qui no té cofa
no és vei ni apedaçat.
Habita mon bé estimat
a baix des puig de Sant Nofre.* ²⁸

*Un capellet sense cofa
vaig trobar i no va esser bo.
Ermitanet, bé estic jo
su baix des puig de Sant Nofre.* ²⁹

*No som estat a Sant Nofre
ni diumenge ni ahir:
jo el vui un poquet més fi
i un poquet més baix de cofa.* ³⁰

*Baix des puig de Sant Nofre
hi habita un homo extern,
i es capell del Pare Etern
és foradat a sa cofa.* ³¹

*Des que estic dins sa Bastida
tenc a Sant Nofre per patró
i li faç oració
per vós, roseta florida.* ³²

No en manquen algunes d'irreverents:
*Baix des puig de Sant Nofre
hi habita un homo extern,
i es coions del Pare Etern
estan penjats a una roca.* ³³

*Damunt es puig de Sant Nofre
hi habita un hom extern,
i es coions del Pare Etern
tot ha tornat pellerofa.* ³⁴

Sobre la devoció o culte a sant Onofre, hi ha referències sobre les rogatives que devers l'any 1914 es feren a la nostra vila, perquè enviàs l'aigua tan necessària aquell any per als sembrats.

Conten que l'amo en Biel de Solanda engreixà un porc de vint arroves i el rifava al cap de cantó del cafè de Can Tronca per recaptar doblers per fer una nova imatge del sant —l'imatge gòtica procedent de l'ermita del puig és a sa Bastida—, que sembla ser la que hi ha actualment al santuari de Consolació, feta per l'escultor Arcas. ³⁵

Francesc Canuto i Bauçà

Notes

1. Per als interessats en qüestions geològiques, vegeu l'obra de Josep Rosselló Ordines: *Aportación al estudio de la geología de la región central de Mallorca*, Atlante, Palma 1954.
2. *Apóstol y Civilizador*, núm. 158, pàg. 22, gener 1989.
3. Comunicació oral de Josep Bauçà *Valent* o *de Son Tei*, de Sineu.
4. Comunicació oral de Miquel Artigues *Petit*, de Sineu, i de Rafel Bauçà *Maiolí*, de Sant Joan.
5. Comunicació oral d'Arnau Ferrer de *Son Frare*, de Petra.
6. Francesc de B. Moll. *Els llinatges catalans*, pàg. 210. Col·lecció *Els Treballs i els Dies*, núm. 23, Palma 1982.
7. Comunicació oral de Josep Bauçà *Valent*, de Sineu. Em contà que son pare, quan llaurava aquest sementer, el cavall destapà una alfàbia plena de "cagaferro". En qüestions toponímiques, aquest substantiu —cuitor— és indicador de terra negra o cremada, on abunden les restes arqueològiques.
8. DCVB, 3, pàg. 224.
9. Amb aquest sentit també ho recollírem a Deià, on l'informador Andreu Gamundí, *patró Andreu*, quan es referia a la part alta de la muntanya utilitzava aquest substantiu.
10. Ramon Rosselló Vaquer. *Sant Joan. Segles XIII-XVI*, pàg. 40.
11. Arxiu Municipal de Sant Joan. Cadastre de l'any 1792.
12. Comunicació oral de Miquel Fiol *Rector*, de Sineu. Recollida per Rafel Ginard al seu *Cançoner Popular de Mallorca*, volum III, pàg. 103.
13. Vegeu el M.G.M. de J. Mascaró, fulls 8-10G i 25-5F.
14. Els habitants d'aquestes casetes i lloquets, molt nombroses en aquesta zona, hi vivien temporalment; la seva presència —ajustada al calendari agrícola— s'iniciava per "ses escloveiades", aproximadament per sant Josep. Entrecavar, llevar herbes als favars, xitxeros i ciurons eren el principi, seguits a continuació pel segar, batre, espolsar ametles, collita de figues, etc. El final de l'estada era devers la Puríssima, dia 8 de desembre, quan finalitzava la sembra i es donava el cicle per tancat i es traslladaven als pobles respectius.
15. Comunicació oral de Francesc Costa *Ritjola*, de Sineu.

16. Com acte d'estendre les estovalles, per parar taula.
17. El pare Rafel Ginard recollí la versió al seu *Cançoner Popular de Mallorca*, volum III, pàg. 243:
*Un parenostro per hòem
a sant Nofre cada dia,
i ell, en tocar migdia,
posa taula per tohom.*
16. Francesc de B. Moll, op. cit. pàg. 86.
17. Comunicació oral de Miquel Fiol Rector, Catalina Oliver Morreta, Miquel Artigues Petit i Catalina Niell, de Sineu. Recollida per R. Ginard, op. cit. pàg. 243.
18. Comunicació oral de Catalina Oliver Morreta, Joan Munar Salom i Julià Amorós de sa Teulera, de Sineu.
19. Id. id. de Rafel Bauçà Maioll, de Sant Joan. Recollida per R. Ginard, op. cit. III, pàg. 243, núm. 440.
20. Recollida per R. Ginard, op. cit. III, pàg. 336, núm. 1.536, amb variants a Sineu i Montuïri.
21. Comunicació oral de Maria Alomar Palouina, de Sineu. Recollida per R. Ginard op. cit. III, pàg. 388, núm. 1.931 a Calvià.
22. Recollida per R. Ginard op. cit. III, pàg. 243, núm. 441 a Sant Joan.
23. Comunicació oral d'Antoni Jaume Jordà, de Sant Joan. Una altra variant recollida per R. Ginard op. cit. III, pàg. 45, núm. 222.
24. Comunicació oral de Catalina Oliver Morreta, Miquel Fiol Rector, Gabriel Alçamora de Son Virgo, de Sineu, i Antoni Gaià Parric, de Sant Joan.
25. Recollida per R. Ginard op. cit. III, pàg. 46, núm. 223 a Manacor i variant a Sant Joan.
26. Id. id. op. cit. III, pàg. 273, núm. 908, a Sant Joan.
27. Id. id. op. cit. III, pàg. 152, núm. 2.537, a Sant Joan.
28. Id. id. op. cit. III, pàg. 47, núm. 245, a Sant Joan, variant a Artà.
29. Id. id. op. cit. III, pàg. 47, núm. 244, a Petra.
30. Id. id. op. cit. III, pàg. 274, núm. 913, a Sant Joan.
31. Comunicació oral d'Andreu Bovarrí, de Sant Joan.
32. Id. id. d'Antonina Gual de Son Tei, de Sant Joan. Recollida per R. Ginard op. cit. III, pàg. 110, núm. 1.319 i variants.
33. Comunicació oral d'Andreu Bovarrí, de Sant Joan.
34. Id. id. d'Antoni Gaià Parric, de Sant Joan.
35. Mossèn Bartomeu Bauçà. *Restauració del Santuari de Consolació*, pàg. 19.

Molts són els qui s'han trobat
posseïts per desconhort
quan se presenta la mort
i mos pren un ser estimat.
Mos quedam desconcertats.
Sense sebre com ni perquè
deu estar, i era disposat però sa,
fes-nos ensenya que hem de viure
confiats, esperant que Déu
ja el té amb els benaventurats.

Doctor Cosme Fiol,
era un metge bondadós,
molt afectat de fer bé,
per això en el seu costat
tothom s'hi trobava bé.
Simpàtic en desmesura,
era humil i carinyós.
Que Déu el tengui a la Glòria
i li premiï els seus valors
i que tots els qui l'estimaven
se trobin reconfortats
pel Senyor tot poderós.

mel i sucre dolcet, dolcet

PART FORANA

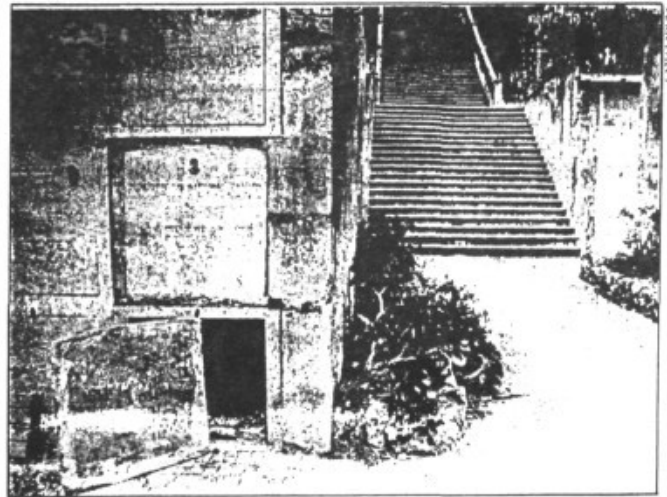
* Senyor batle: Què passa amb la metgessa?

— Dia 25 de maig al diari "El Dia 16" vaig poder llegir una crònica firmada per un tal M.A.F. (periodista presumiblement extern) a la qual es parlava del deficient estat en que es troba el Cementeri Municipal. L'endemà, tot espantat, vaig poder llegir la crònica del per mi tantes vegades anomenat corresponsal local del D.M. Manacor, en la que es deia que les deficiències estaven resoltes. Davant aquest desgavell informatiu, i per saber quin dels dos periodistes tenia raó, vaig anar al lloc dels fets a fer una rutinària inspecció ocular, i vaig trobar que a la darrera ampliació de cementeri tot estava cames en l'aire: capelles a mig reparar, caramulls de grava, trespol fora enrajolar, taulons i brutor per tot. Els miracles de Lourdes no tenen punt de comparació amb l'eficàcia en que el nostre corresponsal de *Diario de Mallorca* tira terra sobre qualsevol assumpte que, segons el seu judici, pot donar una mala imatge del poble.

I si fos ver que el sr. corresponsal del D.M.- Manacor ho va trobar tot tant bé com explica a l'article, no puc més que recomanar-li una visita urgent i inexcusable a l'oftalmòleg.

— M'ha semblat curiós que el corresponsal que firma la triomfalista bona notícia, no fos capaç de donar la primera que va sortir. Vull recordar-vos que va venir un periodista extern a fer saber al públic que el cementiri s'esbucava. Crec que els corresponsals que no saben estar a les verdes i a les madures, i informar de les bones i males notícies, s'han de retirar del gremi, i si s'avorreixen sempre es poden dedicar a la cria de caragols a la seca. L'adulació al poder no ha de ser patent per anomenar-se periodista.

SANT JOAN

Algunas de las tumbas se encuentran con su lápida separada.

El camposanto actualmente está siendo completamente remodelado

El cementerio municipal se encuentra lleno de escombros y con algunos nichos sin su lápida

M.A.F.
Palma

Escombros, basuras y nichos semiabiertos pueden observarse actualmente en el Cementerio Municipal de Sant Joan. Un cementerio que está siendo sometido a una profunda remodelación debido al ruinoso estado en que se encontraba.

Por estar construido sobre un terreno blando, en la cima de una elevación terrosa, gran parte de la base del cementerio se había hundido provocando

tos de tierra y hundimiento del terreno.

Según ha podido saber D-16 es la empresa de José García la que ejecuta las obras de remodelación. Empresa subcontratada por Bon Sosec SA, la que construye el cementerio privado de Marratxí.

La antigüedad en el diseño de algunas tumbas había generado la filtración al exterior de restos ya que estas no gozaban de la suficiente protección e impermeabilidad.

Según ha podido saber D-16

Las obras en el cementerio de Sant Joan llevan realizándose desde hace medio año y su finalización no está prevista hasta finales del verano.

Los trabajos que más costo han generado son los de la formación de toda una estructura de cemento armado para impedir nuevos corrimientos de tierra.

Finalizadas las obras de cimentación deberá procederse a la restauración de todos los mausoleos y al acondicionamiento de muchas tumbas que

Resueltas las deficiencias en el cementerio de Sant Joan

Miquel Florit

SANT JOAN.— Las graves deficiencias que podían observarse en la ampliación del cementerio de Sant Joan y que en su día fueron denunciadas por DM van siendo subsanadas.

Las obras de afianzamiento están terminando, estando previsto que muy pronto sean de nuevo contruidas las nueve capillas-mausoleo que antes de ser estrenadas fueron derribadas, por presentar graves defectos precisamente por haber cedido el firme que ahora se está reparando. Pa-

rece ser que esta vez se han tomado todas las precauciones y se ha colocado los materiales adecuados de refuerzo para evitar posteriores movimientos o corrimiento del suelo, que fue lo que provocó el agrietamiento de los panteones de reciente construcción.

Una vez mejorado el sistema de cimentación, las nuevas obras garantizan a los propietarios que la construcción se encuentra en perfecto estado y que no sufrirá ningún deterioro inhabitual. De este modo queda solventado uno de los episodios de la vida municipal santjoanera que provocó múltiples comentarios.

*** Senyor batle: I de la metgessa què?**

— Seguint amb corresponsals pintorescs, i que per descomptat no ens mereixem, en Jaume (de l'Ultima Hora) es queixava a les planes del seu diari que es deixés passar l'oportunitat de denominar el Col·legi públic de Son Juny amb el nom de "Col·legi Públic Fra Lluís Jaume". Es veu que aquest corresposnal confon els seus somnis i les *xerradetes* amb els amics amb la realitat quotidiana. Crec que intentar imposar criteris personals a través de l'invent de polèmiques, que just existeixen a la seva ment, aprofitant les cròniques als diaris, no és la manera més adequada d'informar del que passa al poble als lectors externs. Sembla més un intent de fer xantatge a les persones que han de prendre les decisions.

— Parlant de xantatges, em ve a la memòria el cas de la també inexistent polèmica inventada pels dos tantes vegades citats corresponsals: l'asfaltatge del camí de *Son Garrover*. Aquests dos artistes del bolígraf, donen l'argument que és un camí poc transitat i que està en molt bon estat, per oposar-se a que s'asfalti, i així condicionar les decisions dels polítics. Jugant un poc al seu joc, jo vull dir-los que aquest camí és una alternativa vàlida per enllaçar el casc urbà amb el camí d'Horta, un dels més transitats del terme. Per acabar d'arreglar la cosa, un d'ells afirma que és molt més necessari asfaltar el *Camí del Revel·lar*, de circumstàncies molt semblants, en quan a trànsit i estat de conservació, al de *Son*

Polèmica en Sant Joan por el asfaltado del camino de Son Garrover

Miquel Florit

SANT JOAN.— La conselleria de Agricultura y Pesca, está realizando el Proyecto técnico para el asfaltado de diversos caminos rurales del término de Sant Joan. Los caminos que serán asfaltados son los de *Hortella Vell*, *Son Maimó*, *Camí d'En Picà* y *Consolació-Son Garrover*. Si la mayoría de obras públicas y municipales, salvo contadas excepciones, son motivo de polémica o de diversa valoración, ésta no podía ser excepción.

Poco transitado

En ambientes locales se está discutiendo la oportunidad o inoportunidad del asfaltado del camino de *Son Garrover*, camino muy poco transitado por vehículos de motor que transcurre en un parage pintoresco y en cierto modo "virgen", y que habitualmente no suele presentar graves desperfectos en la calzada, ocasionados por las lluvias o el elemento humano.

Garrover. És clar que aquí hi juguen els inconfessables interessos d'una entitat local íntimament relacionada amb el corresposnal en qüestió. A bon entenedor, sobren les paraules.

*** Senyor batle: Es farà públic algun dia?**

Joan Bauçà

Sant Joan
Varios caminos vecinales serán asfaltados

JAUME

En un proyecto que se está redactando y en el que colaborará la Conselleria d'Agricultura, está previsto que se asfalten varios caminos de marcado carácter rural, como son el *camí de Can Picà*, que une las carreteras de Sineu y Llicret, por los terrenos de Son Jual; el camino de Consolación, que discurre por Son Garrover hasta el *camí d'Hortella*, el camino de Hortella Vell i el de Son Maimó.

Ayer el Ajuntament debía celebrar una sesión plenaria en la que, entre otros puntos del orden del día, debía designarse la denominación por la que se conocerá el centro escolar, nombre que, al parecer, será el del lugar donde se halla ubicado (Son Juny), desaprovechando la oportunidad de que fuera denominado «colegio público Luis Jaume», en homenaje a nuestro Hijo Ilustre, el sanjuanense Fray Luis Jaume Vallespir, que después de obtener en 1770 la cátedra de Teología en el convento de San Francisco de Palma partió hacia las misiones de California.

fotos **SASTRE** fotos

fotos de carnet al moment

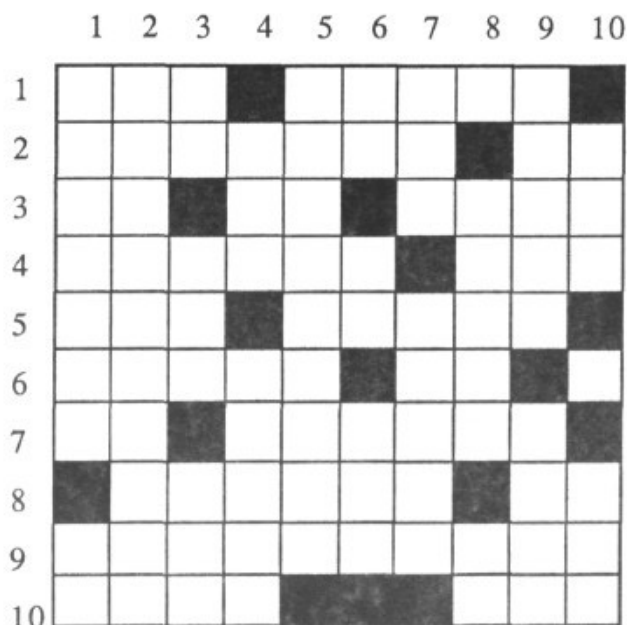
bellavista, 43 - tel. 52 63 98
sant joan

CAIXA DE PENSIONS

"la Caixa"

ENCREUAT

HORIZONTALS.- 1.- Grup Excursionista de Mallorca. Palmar-la, deixar d'existir. 2.- Fa alguna cosa. Una de les llunes de Júpiter. 3.- Nota. Metall noble. augia'l snid neuiv euq stelamina rutpaC. 4.- Repetir, copiar unes paraules, uns gests,... Tot d'una. 5.- Persona de curta edat, mascle. Feina. 6.- Començament. La segona definició del tres horitzontal vos ho aclarirà. El mateix que el deu vertical. 7.- Indicatiu de les empreses constituïdes amb capital privat mitjançant l'emissió d'accions. Bístia, també imputat a persones molt poc considerades amb l'altra gent. 8.- Petit rosegador molt donat a saquejar el rebost de la casa, i a posar histèrica la madona. Indicatiu de Lugo. 9.- Estudiaren una altre vagada la lliçó. 10.- Sentiment emocionalment intens. Grup terrorista.

VERTICALS.- 1.- Regeix el destí zodiacal dels qui naixeren entre el 21 de maig i el 21 de juny. Déu del Sol. 2.- Farem desaparèixer, llevarem d'enmig. 3.- Extremitat superior. Institut Nacional d'Indústria. sirargA srotcudorP ed óicaztinagrO. 4.- Salt. Tastar un vi. 5.- El nostre geni informàtic particular. 6.- Aurum. Els egipcis també l'anomenaven Amon. A França, ells. 7.- Al cent cinc de la FM, i a Mallorca al cent sis punt vuit. Mentalment està fent coses impossibles a la pràctica. 8.- Vocal. Diminutiu familiar de nom de dona. Nota. 9.- Curs d'aigua de cabal inferior al d'un riu. Els mamífers en viuen quan són petits. 10.- Organització Professional Agrària. Segons si resoleu l'encreuat o no posau-hi la inicial de la resposta, i llavors ho comunicau a l'autor (és que si no el mira ningú no s'ho paga el perdre el temps per confeccionar-lo). Tota sola.

Joan Sastre

BULLIT DE LLETRES

TLW S I F A S C O M F O R D
 L A T O B L A T P T E S E O S
 U D E T L A R A O L D I V A R
 A A U S N K B O N Y A L U T O
 N O H U A S S D E M O O S T V
 E R A Z R T A W N V T T A T E
 R S I U E L C O A O M L A P R
 R E S K P E R F E G F E R V I
 A C O I M S I G É A U S P E R
 P A S S E J U A R R N E O M É
 C I T R Ö E N O S T U L N O A
 M B C O P M M P A N Y I E A L'
 H A U R M E R C E D E S A P S
 D E P A O G A R B E N C A R O

Cercant per aquí enmig, hi podreu trobar 15 marques de fabricants d'automòbils, de les quals en podem veure molts de models per damunt les carreteres mallorquines. Després d'haver localitzat els quinze noms, amb les lletres restants, podreu llegir un pensament relacionat amb el tema.

L'OPINIÓ DELS LECTORS

Hem volgut sebre què opinaven els lectors sobre *Mel i Sucre*. Per això, hem fet dues preguntes a diferents persones i ara vos n'ofereim els resultats.

Les preguntes que hem fet a tots els entrevistats són aquestes:

— Quina opinió teniu de *Mel i Sucre*?

— Què pensau del fet que la revista compleixi deu anys?

Bartomeu Vicens Sagrera

— Molt agradable, perquè és sana i constructiva. Diu les coses amb humor, però les diu.

— És un miracle!

Catalina Joan Nigorra

— Ai! Ara em ve de nou! Està molt bé. Sé més les coses que passen per la revista que per la gent, sobretot de les xafarderies. Quan la revista arriba, de vegades la gent se la disputa per veure-la primer.

— Que s'haurien de fer deu, vint i molts d'anys més, i no s'hauria de perdre.

Francesc Nicolau Català

— És un instrument de treball amb què podrien fer molta més feina de la que li fan fer. Es fica amb l'ajuntament i encara s'hi hauria de ficar tres vegades més.

— És una cosa que la gent guaita bastant. La gent espera per veure què durà i es llegeix a molts de llocs.

Josep Bauçà Bonet

— No sé què he de dir. No vull contestar perquè si la crítica és negativa llavors no s'acceptarà.

— Que ha durat molt.

Margalida Florit Sastre

— M'agrada molt, encara hi haurien de posar més coses, perquè hi ha coses que el poble necessita sebre-les.

— Trob que ha aguantat molt, i hauria d'aguantar més.

Josep Mas Llaneras

— No sé què he de dir! És massa poc polèmica, resulta més mel i sucre del que diu. Sobren temes que potser agradin a un grup minoritari però que no agraden a tothom.

— Com si en fes trenta o quaranta; està bé.

Antoni Gomis Barceló

— La veritat és que no ho sé, però trobo que va a més de cada vegada, llevat que qualche pic les notícies locals pareixen molt *loques* i hi ha malentesos. Les propagandes en foraster no m'agrada gens. Hauria de criticar una mica més l'ajuntament, no haurien de ser tan amics.

— Que va a més.

Carles Estelrich Costa

— Crec que és una revista massa tancada a un cert grup de gent i que no és per a tothom. Crec que de cara al poble haurien de sortir altres coses i, en canvi, hi ha coses que surten que on interessin al poble.

— Crec que hi arriba perquè ha tengut un equip que ha fet feina i ha perseverat en la seva tasca.

Antoni Company Bonet

— M'entretén a estones. No sé que vols que et digui més, m'agrada allò que diu perquè tracta temes en general de per tot, i si fer qualcú que es foti.

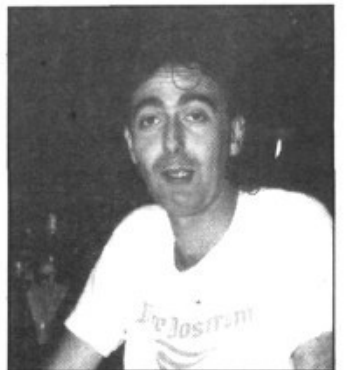
— Que n'hauria de durar molts més i que seguesqui sortint, però maldament paresqui una rialla, duu coses interessants que per ventura no sortirien.

Amador Bauçà Matas

— Seccions bones, seccions que pareixen el TBO. Allò bo de la revista és que el que hi surt publicat, la gent en xerra. Ara, hi ha seccions (les del TBO) que per manca d'informació no donen peu a discussions.

— Me pareix collonut, i que en complequi cent més.

*Joan Sastre i Joan
Gracià Sánchez i Font*

**ILTRE. COLEGIO OFICIAL DE
GESTORES ADMINISTRATIVOS
DE BALEARES**

**DECLARACIONES RENTA
Y PATRIMONIO**

**SIMPLIFIQUESE LA VIDA,
ACUDA A SU
GESTOR ADMINISTRATIVO!**

*Soluciones hay muchas, pero siempre hay una
óptima solución a los problemas.*

*Por ello, le aconsejamos que acuda a su
GESTOR ADMINISTRATIVO, profesional cualificado
que mirará por sus intereses.*

*Recuerde, un buen consejo tiene
un valor incalculable.*

*Cuando necesite un asesor de confianza
no se ponga en manos de un espontáneo.*

*Un Gestor Administrativo dará
siempre la cara por Vd.*

**SUS GESTORES ADMINISTRATIVOS
...Estamos de su parte.**

AGENDA - JUNY

Natalicis

Defuncions

Pau Miralles Martí (/ 23-05-90)

Francisca Barceló Bauçà (/ 31-05-90)

Noces

Antoni Barceló Galmés / Maria Teresa Munar Caimari (04-05-90)

Joan Matas Munar / Isabel Sorell Bauçà (25-05-90)

Apotecaries de guàrdia

Diumenges

Dia 3: Vilafranca

Dia 10: Petra

Dia 17: Sant Joan

Dia 24: Vilafranca

Benzineres

De dia i de nit:

Viñas (Manacor, cra. d'Artà)

Febrer (Manacor, cra. de Felanitx)

Diumenges:

Viñas (Manacor, cra. d'Artà)

Febrer (cra. de Felanitx)

Marratxí (Inca, cra. de Palma)

Estelrich (Can Picafort, cra. d'Artà)

El Molinar (Palma, Ramonell Boix)

Febrer (Sant Joan, cra. de Manacor. *Diumenges matí*)

Festivitats del mes

Dia 3: Cinquagesma

Dia 14: Corpus Christi

Dia 24: Sant Joan

Dia 25: Sant Guillem

Dia 29: Sant Pere i sant Pau

Esdeveniments del mes

Sant Joan: Sant Cristòfol (dia 10)

Sant Joan: Festa del Sol que Balla (dies 22, 23 i 24)

Muro: Festa de Sant Joan (dia 24)

Manacor: Fira de Primavera (dia 3)

Alcúdia: Camp. d'Espanya de Motonàutica (dies 2 i 3)

Signes del Zodíac

Àries: El canvi d'estació farà que el teu cos es descompongui; alerta amb el mal de queixal i amb les morenes.

Taure: Els del teu signe seran bastant agres amb els altres. Per ventura amb una bona dosi de til·la es podrà solucionar.

Bessons: Aquest mes és el del teu signe; tindràs tots els elements al teu favor. L'únic consell és que no abuisi econòmicament perquè, si ho fas, et torbaràs a recuperar-te.

Cranc: Val més que no et cremis tant amb aquestes vel·leitats humanes que t'angoixen tant darrerament.

Lleó: Ve el temps d'exhibir el físic, doncs posa't un poc a règim i te'n sortiràs molt millor que fins ara.

Verge: La influència de la lluna provocarà que tenguis molts

d'alts i baixos contínuament. A les hoes baixes, pensa que aviat acabaran.

Balança: Duus les balances desequilibrades, un bon repàs de la teva concepció transcendent del món et pot ajudar un poc.
Escorpi: Bon moment pels negocis; per exemple compra albercocs, figues de moro o figues flors, i si no va bé sempre les podràs menjar.

Sagitari: La teva capacitat per fer un *ligue* augmentarà molt, sobretot devers les festes. Tot comença amb rialles, però tu ja ho veuràs.

Capricorn: Pots tenir un mes escandalós, per tant ves amb compte perquè, si no, pots tenir un bon daltabaix.

Aquari: El començament de l'estiu no et serà molt propici per a les relacions professionals, però si t'ho proposes qualche *guiu* et resoldrà temporalment els problemes sentimentals.

Peixos: Aquest mes convé que reposis i t'asseoellis un poc; tindràs temps per reflexionar.

Telèfons d'interès

Bombers:	55 00 80
Metge:	56 03 64 / 28 13 13 (Busca 1179)
Centre Sanitari:	52 63 11
ATS:	52 60 61
Ambulància Montuiri:	64 61 86
GESA:	55 41 11
Ajuntament:	52 60 03
Apotecaria:	52 62 52
Consell Insular:	72 15 05
Govern Balear:	46 34 50
Centre Meteorològic:	26 46 10
Guardia Civil:	56 00 27
OCB:	72 32 99
SIAC:	900 321 321

El temps

Pluviometria:	<i>G. Company</i>	<i>J. Roig</i>
Abril:	88'7	
Maig:	dia 9: 0'3	
	dia 10: 3'2	3'5
	dia 27: 8'1	9'5
	total: 11'6	13'0
Total acumulat:	250'7	

La lluna

Creixent de dia 1 a dia 8.

Plena de dia 9 dia 16.

Minvant de dia 17 a dia 22.

Nova de dia 23 a dia 29.

Creixent dia 30.

Previsió del temps

Dia 21 comença l'estiu. El temps serà excepcionalment bo i calorós, excepte a mitjan mes, en què podran produir-se tempestes. El vent bufarà alguns dies a la primavera de mes.

Agenda Esportiva

VI Pla de Mallorca'0 de Ciclisme. I Gran Premi "la Caixa".

Sortides de les etapes: Dia 3 - Maria de la Salut.

Dia 10 - Santa Margalida.

mel i sucre

LA COOPERATIVA AGRICOLA
DE SANT JOAN

mel i sucre

CRÓNICA DELS QUI

